

1295

Slovenčinár

Ljudevit Štúr
1815–2015

Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku

Slovenčinár

Békešská Čaba 2015

Publikácia Pedagogického metodického centra
Slovákov v Maďarsku

Publikácia vyšla s finančnou podporou
Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

**Úrad pre Slovákov
žijúcich v zahraničí**

Za vydanie zodpovedá
predsedníčka CSSM
Alžbeta Hollerová Račková

Edita Pečeňová
hlavná redaktorka

Zuzana Benková
jazyková redaktorka

Typografia, zalamovanie, príprava do tlače, tlač:

Progresszív Nyomda Kft.
5600 Békéscsaba, Erkel u. 2.
Technický redaktor: Kovács I. Zoltán

ISSN: 1218-151X

2015

Obsah

<i>Pozdrav (Alžbeta Hollerová Račková)</i>	7
<i>Dolná zem-miesto, kde stretne človek človeka (Zuzana Benková)</i>	9
<i>Ďalšia séria laureátov Ceny Samuela Tešedíka (Pavel Hlásnik)</i>	15
<i>Laudatio na Juditu Kaszalovú Szabadovú (Edita Pečeňová)</i>	17
<i>Laudatio na Annu Kapusniakovú (Pavel Hlásnik)</i>	21
<i>Laudatio na Jána Kopčoka (Michal Babiak)</i>	25
<i>Odkaz Ludovíta Štúra pre budúcnosť (Michal Babiak)</i>	29
<i>Stretnutie slovenských dolnozemsých učiteľov</i> <i>(Annamária Boldocká-Grbičová)</i>	41
<i>Názor Igora Branislava Štefánika na písanie „y“</i> <i>(Mgr. Gabriela Gubová Červená PhD.)</i>	47
<i>Naša škola ako za čias Štúra (Dr. Pavel Husárik)</i>	51
<i>Niektoré metódy práce učiteľa na I. stupni krajanskej základnej školy</i> <i>(PaedDr. Anita Holá)</i>	57
<i>Rôznorodosť metód pri rozvoji jazykových a komunikačných kompetencií</i> <i>(Júlia Szabóová Marloková)</i>	71
<i>Pojmové (myšlienkové) mapy (Anna Hrková, Zuzana Lenhartová)</i>	79
<i>Vyučovanie slovenčiny v školách s vyučovacím jazykom rumunským</i> <i>v Rumunsku (Mgr. Ludmila Šomráková)</i>	83
<i>Dve inovácie v službách rozvoja pedagogickej kultúry učiteľského zboru</i> <i>(Edita Pečeňová)</i>	87
<i>Slovenská konverzácia pre 9.-12. ročník stredných škôl</i> <i>(Katarína Kollárová)</i>	93
<i>Nová cvičebnica gramatiky (Dr. Sándor János Tóth, PhD.)</i>	97
<i>Vysokoškolské skriptá zo slovenského jazyka (nielen) pre prekladateľov</i> <i>a tlmočníkov (Dr. Tünde Tušková, PhD.)</i>	101

Laureáti Ceny Samuela Tešedíka 2015

Vyznamenání učitelů 2015

Porota Ceny Samuela Tešedíka 2015

Pozdrav

Pred niekoľkými týždňami som si sadla k stroju, aby som napísala úvodník do Nášho kalendára na rok 2016. Ťažiskové príspevky obľúbenej ročenky Slovákov v Maďarsku sa – možno aj na prekvapenie zostavovateľov – sústreďujú na problematiku školstva. Všetci oslovení jubilanti, bez výnimky, poukázali na neodkladné kroky potrebné na tomto poli. Jedna z osobností, ktorá sa k danej téme vyjadrila, hovorí: „*Vypracovať a v praxi vyskúšať múdru a osožnú školskú štruktúru sú schopné len potentné učiteľské kolektívy...*“.

Nuž, po preštudovaní príspevkov zaradených do najnovšieho čísla časopisu *Slovenčinár* som si istá, že pre túto prácu, my Slováci na Dolnej zemi, máme k dispozícii spomínané potentné ľudské zdroje. Ako predsedníčka Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku som hrdá na to, že naša pedagogická odborná inštitúcia disponuje potenciálom potrebným na zoskupenie a vydanie materiálu takejto kvality. Že aj vďaka spolupráci pedagógov a inštitúcií z našich troch krajín sa „znovu zrodil“ a sústavne sa zviditeľňuje fenomén Dolnej zeme. Čo však v žiadnom prípade neznamená akúsi izolovanosť alebo uzatváranie sa do seba. Aj príspevky, zaradené do nášho metodického časopisu pre slovenčinárov – jediného mimo územia Slovenska – odzrkadľujú vzájomnú prepojenosť a širokú sieť kontaktov, či už s dianím v mater-skej krajine alebo s prostredím, kde naše školy pôsobia. Želám nám všetkým, autorom a zostavovateľom tejto publikácie, aby sa časopis dostal do rúk čo najširšieho kruhu učiteľov, aby si príspevky so záujmom prečítali a aby sa v nasledujúcom čísle so svojimi poznatkami a skúsenosťami podelili s kolegami aj oni! Prajem vám príjemné a užitočné čítanie!

Alžbeta Hollerová Račková,
predsedníčka CSSM

Dolná zem – miesto, kde stretne človek človeka

Písal sa rok 20... Vôbec nie je dôležité, kedy sa to stalo. Dôležitejšie je, že sa to stalo. Že sme sa rozhodli zaplatiť nováčikovskú daň a zapojili sme sa do zabehnutej súťaže stredoškolákov slovenských škôl v Rumunsku a Srbsku. Súťaž nadobudla úplne novú tvár. Testovanie vedomostí z gramatiky a literatúry nahradilo tvorivé bádanie. S obavami, no i s nadšením pionierov sme nasadli do mikrobusu a vydali sme sa naprieč Dolnou zemou zlomiť všetky predsudky voči sebe samým. Boli sme rozhodnutí vystúpiť zo všedného školského stereotypu, odhodlaní odhaliť naše hodnoty i kvality a ukázať, že sme zodpovednými potomkami svojich predkov, ktorí sa neboja pustiť zaprášenými cestičkami. Veď bez vzájomných návštev presbyterov, rektorov a iných učencých ľudí by Dolná zem nezískala svoj jedinečný charakter. Odvahu nám dodávala aj myšlienka, že neopúšťame rodný priestor Dolnej zeme, že ideme medzi svojich, až kým... Až kým nás nezastavili hranice. A opäť ten pocit inakosti. Patríme my vôbec do tohto priestoru, prijímú nás? Prijali nás. S otvorenou náručou. Ako najbližších príbuzných. Uvítali nás v kruhu vlastných rodín.

Počas trojdňového pobytu sme prišli na to, že Slováci na Dolnej zemi majú stále mnoho spoločného – dávne korene, tradíciu, históriu, vieru i jazyk. No i mladú generáciu, ktorá dokáže rúcať hranice a stavať mosty. Mosty medzi minulosťou a budúcnosťou, mosty medzi národmi i ľuďmi jednej komunity. Poverili sme ich neľahkou úlohou, veď ich diela budú slúžiť nielen im, ale i nám všetkým, ktorí túžime po nových spojeniach. Oni našu dôveru nesklamali. Pokračovali v tom, čo v Báčskom Petrovci začali. Získaná sebadôvera, viera vo vlastné schopnosti i úcta k tradíciám ich nútili posúvať sa čoraz ďalej. Dolná zem im bola príužka, tak sa väčšina rozhodla skúsiť šťastie v materskej krajine. Po úspešnom zvládnutí vysokoškolského štúdia na Slovensku sa však vrá-

tili tam, kde sú ich korene. Bádajú v archívoch, aby odhalili biele miesta dolnozemskej histórie, či ako novinári informujú o pestrom politickom, kultúrnom i spoločenskom živote tunajšej slovenskej komunity a o tých svojich rovesníkoch, ktorí sa do tohto života zapojili. Iní pomáhajú maďarským firmám nadväzovať obchodné kontakty na Slovensku. A niektorí sa vrátili späť do svojej alma mater, na čabianske slovenské gymnázium, aby vzbudzovali prirodzenú zvedavosť nastupujúcej mladšej generácie a umožnili im dosiahnuť vysnívané ciele. Všetci svorne, hoci každý inak, sa snažia udržať jedinečnosť slovenskej Dolnej zeme.

Po stopách mladých priekopníkov sa vydali i ďalší. Čabianski gymnazisti rok čo rok načierajú do pokladnice dolnozemskej histórie, tradície a súčasnosti, aby spolu s rovesníkmi zo Srbska a Rumunska mohli odkrývať svojráznosť svojho rodiska. Bohatý inventár najrozmanitejších aktivít zabezpečil Putovnej súťaži zo slovenských dolnozemských reálií výnimočné postavenie medzi projektmi dolnozemskej spolupráce. Stala sa miestom, kde sa medzi účastníkmi uskutočňuje vzdelávanie tými najmodernejšími formami, prenáša sa tradícia a kultúrne bohatstvo, upevňuje sa hrdosť na spoločné dedičstvo, formuje sa vedomie spolupatričnosti. Mladí sa učia vážiť si minulosť, pochopiť prítomnosť a s odvahou prijať výzvy budúcnosti.

Úspech šiel ruka v ruku s novými nápadmi ako dať Dohode o dolnozemskej spolupráci z roku 1991 v oblasti školstva a vzdelávania reálnu podobu. Učitelia si uvedomujú, že v tomto extrémne zložitom svete komplikovaných vzťahov, frustrácií, vysokých nárokov, stresu a neustálych technologických inovácií sa očakávaní ich študentov menia. Odovzdávanie informácií a poznatkov v hotovej, spracovanej forme im už nestačí. Študent sa chce čo najviac dozvedieť o sebe samom, o tom, ako môže využiť poznatky pri riešení problémov, ako sa má vyhnúť záťažovým situáciám a ako naplniť svoje životné ciele. Učiteľ stojí pred výzvou uplatňovať taký prístup, ktorý odzrkadľuje individuálne potreby a preferencie jeho študentov a je v súlade s ich mimoškolským životom i s ich schopnosťou viesť život na kvalitatívne vyššej úrovni. Vytvorenie

pozitívneho prostredia pre učenie sa a rast mladej generácie si vyžaduje nielen redukciu a inováciu učiva, využívanie moderných technológií, aplikáciu nových edukačných stratégií, ale aj nepretržitý proces odborného a osobnostného rozvoja všetkých jednotlivcov. Takáto transformácia vzdelávania, ktorej cieľom je vybudovať školu pre úspešných žiakov a dobrých učiteľov na úžitok celej komunity, je „behom na dlhú trať“. Dôležité je, aby maratónec prebehol cieľom. Na trati prekonáva mnoho krízových úsekov, ktoré úspešne zvláda aj vďaka ostatným bežcom. Každý bojuje za seba, ale nie sám. V podobnej situácii sa nachádzajú i učitelia slovenských národnostných škôl na Dolnej zemi. Ďaleko od materskej krajiny zvieraní štátnym školským systémom svojich krajin majú cestu k cieľu oveľa náročnejšiu, preto vyžadujú širší podporný tím. Nie náhodou sa pred šiestimi rokmi rozhodli zvolať do Békešskej Čaby dolnozemských učiteľov slovenského jazyka, dejepisu a kultúry Slovákov všetkých typov národnostných škôl. Na pilotnom stretnutí sa učitelia venovali rôznym problémom, s ktorými sa pasujú národnostné školy v Maďarsku, Rumunsku a Srbsku. V centre pozornosti stála práve transformácia vyučovania v slovenskom jazyku mimo materskej krajiny. Vystúpenia prednášajúcich nastolili vždy nové a nové otázky. Bolo preto prirodzené, že sa začalo uvažovať o ďalších podobných stretnutiach. Konajú sa každoročne v októbri a majú konfrontačný charakter. Nemusíte sa obávať verbálneho či fyzického útoku. Pedagógovia sa vo svojich prednáškach koncentrujú na prezentáciu jedného konkrétneho problému výchovno-vzdelávacieho procesu, rešpektujúc pritom špecifickosť lokality, ktorú zastupujú. V priebehu šiestich ročníkov sa podarilo vytvoriť pomerne komplexný pohľad napr. na formy a metódy kontinuálneho profesijného vzdelávania pedagógov v slovenskom dolnozemskom priestore; na efektivitu moderných stratégií vyučovania slovenského jazyka a literatúry či na možnosti formovania i upevňovania povedomia a zodpovednosti za osudy slovenskej menšiny na Dolnej zemi v rámci školskej a mimoškolskej činnosti. Každé jedno odborné rokovanie smerovalo k rovnakému poznaniu, ak by na Dol-

nej zemi nebolo tolko zanietených, oddaných a obetavých pedagógov, zmienky o slovenskom školstve v tomto priestore by sme nachádzali len v tvorbe historikov. Toto zistenie neuniklo ani organizátorom, a tak sa počas príprav tretieho stretnutia v Selenči zrodila nádherná myšlienka predstaviť celému slovenskému svetu tých, ktorí sa vďaka svojej osobnostnej zrelosti, odbornej profesionalite a etickému rozmeru stali piliermi slovenského národnostného školstva Dolnej zeme. V čase osláv Svetového dňa učiteľov bola od roku 2012 udelená Cena Samuela Tešedíka štrnástim osobnostiam z Maďarska, Rumunska, Srbska i zo Slovenska.

Všetky spomenuté podujatia sa realizujú v rámci Dolnozemskej dohody o spolupráci medzi združeniami zastupujúcimi záujmy Slovákov v Maďarsku, Rumunsku a Srbsku, no nie sú izolované len na Dolnú zem. Práve naopak. Otvárajú sa predovšetkým smerom k Slovensku. V októbri sa do miesta súťaže či stretnutia vydajú zástupcovia slovenského ministerstva školstva, slovenských univerzít, metodických centier, občianskych združení, školských inštitúcií i kultúrnych združení. Za pár dní sa dozvedia o dolnozemskej krajine viac, ako by sa mohli dočítať v encyklopédiách. Cieľom týchto aktivít nie je len konfrontácia skúseností účastníkov, ale aj spoznávanie jedinečného koloritu Dolnej zeme počas pripravených fakultatívnych výletov.

Možno sa vám zdá neuveriteľné, že na tomto malom kúsku Európy vládne taká sila priateľstva a spolupatričnosti. Nezazlievam vám to. I ja by som bola skeptická. No mala som šťastie. Bola som v správnom čase na správnom mieste. Zažila som zrod oboch podujatí, aj ich prerod v tradíciu. Stala som sa súčasťou októbrových dolnozemskejch rituálov ako učiteľka hrdá na svojich študentov, členka poroty i organizačného kolektívu, novinárka, poslucháčka, turistka... Prežiť všetky tieto roly mi umožnilo pochopiť, aký význam majú pre dolnozemskej slovenskú komunitu spoločné akcie. Stávajú sa určitou oslavou života, prejavom dôvery, záujmu a spolupatričnosti, hodnotnou a zmysluplnou činnosťou bez povrchnosti a samoučelnosti. Spoločné zvitania, spoločne strá-

vené večery, spoločná návšteva divadla, múzea či koncertu, spoločná prechádzka mestom, spoločná bohoslužba... Veľa jednoduchých, ale príjemných a účinných činností, ktoré upevňujú priateľstvo, posilňujú vzájomné vzťahy, vnášajú do života pokoj a harmóniu. Nie náhodou nadobudli obe akcie tradičný a putovný charakter. Tradíciu treba nielen vytvoriť, ale i udržiavať. Obohacuje duševný kapitál človeka, robí jeho život radostnejší. Pevne verím, že sa podarí tradíciu nielen udržať, ale i upevniť, aby pretrvali miesta, kde sa stretáva človek s človekom.

Ďalšia séria laureátov Ceny Samuela Tešedíka

Stáva sa už pomaly tradíciou, že slovenskí dolnozemskí pedagógovia sa v priebehu októbra stretávajú na spoločnom snemovaní. Tak to bolo aj v roku 2015, keď sa zástupcovia učiteľov pôsobiacich v slovenských národnostných školách v Chorvátsku, Maďarsku, Rumunsku a Srbsku stretli v Báčskom Petrovci na šiestom stretnutí slovenských dolnozemských učiteľov. Okrem aktuálnych otázok a problémov slovenských dolnozemských škôl sme v tomto roku venovali pozornosť aj kodifikátorovi spisovnej slovenčiny Ludovítovi Štúrovi, aby sme takýmto spôsobom prispeli aj my k dôstojnej spomienke na 200. výročie jeho narodenia.

Taktiež tradíciou sa pomaly stane aj to, že na začiatku snemovania slovenských dolnozemských učiteľov slávnostne odovzdávame Cenu Samuela Tešedíka. A teda 9. októbra vítala slávnostná sieň známeho petrovského gymnázia účastníkov udeľovania Ceny Samuela Tešedíka v roku 2015.

Do preplnenej siene v sprievode tónov zvučky vchádza porota, ktorá v roku 2015 pracovala v zložení: M. Andrášiková (Srbsko), M. K. Hrkľová (Slovensko), A. Medveďová (Srbsko), E. Pečeňová (Maďarsko), B. Unc (Rumunsko), S. Zolňanová (Srbsko) a predseda P. Hlásnik (Rumunsko), aby prítomných oboznámila so svojím rozhodnutím a súčasne upozornila aj na tohtoročnú novinku, pretože okrem trojice pedagógov, ktorí prebrali Cenu Samuela Tešedíka v r. 2015, sme prvýkrát udelili aj tri pamätné listy Samuela Tešedíka. K tomuto rozhodnutiu viedla zakladateľov skutočnosť, že v radoch pedagógov disponuje slovenský zahraničný svet veľkým počtom zaujímavých osobností, ktoré si zaslúžia byť povšimnuté a morálne ocenené za nevyčísliteľný objem práce, ktorý položia na oltár slovenskosti, a to mnohokrát na úkor svo-

jej rodiny a vlastnej osoby, ale aj za dlhoročnú či celoživotnú nezištnú prácu na roli národa dedičnej.

Takže v roku 2015 sme udelili ***Pamätný list Samuela Tešedíka***: **Anne Karolíne Dováľovej** (Rumunsko) za celoživotný prínos v oblasti výchovy a vzdelávania pri príležitosti životného jubilea, **Andrejovi Kuricovi** (Chorvátsko) a **Martinovi Listmajerovi** (Srbsko) za prínos a tvorivosť v oblasti výchovno-vzdelávacej práce s deťmi a mládežou v komunitách zahraničných Slovákov; ***Cenu Samuela Tešedíka***: **Anne Kapusniakovej** (Rumunsko) za mimoriadnu voľnočasovú činnosť vyvíjanú pre deti a mládež v slovenských komunitách v zahraničí, **Judite Kaszalovej Szabadovej** (Maďarsko) a **Jánovi Kopčokovi** (Srbsko) za celoživotné dielo, ktorým sa vytvoril významný príspevok trvalej hodnoty pre rozvoj slovenskej vzdelanosti v zahraničí.

Tohtoročným oceneným zablahoželali početní vzácní hostia z Dolnej zeme, ale aj zo Slovenska, ktorí sa slávnostného udeľovania zúčastnili. Aj v mene zriaďovateľov Ceny Samuela Tešedíka im ešte raz úprimne gratulujeme. Veríme, že vo svojej práci v prospech mladých generácií dolnozemských Slovákov budú aj naďalej ešte dlhé roky pôsobiť a budú sa takto deliť o svoje skúsenosti s našimi slovenskými dolnozemskými komunitami.

V pokračovaní uvádzame laudatiá na tohtoročných laureátov Ceny Samuela Tešedíka.

Laudatio na Juditu Kaszalovú Szabadovú

Učitelia pretvárajú a budujú základ zdravej ľudskej spoločnosti, v ktorej môžu rozvinúť chápanie hodnôt, význam harmónie medziľudských vzťahov, citlivosť k potrebám iných, skromnosť, a zároveň ovplyvňujú rozvoj osobnosti svojich žiakov. Učitelia v menšinovom prostredí vykonávajú toho ešte viac: sú nielen manažérmi efektívneho výchovno-vzdelávacieho procesu, ale zároveň zohrávajú rolu stimulatára spoznávania a zachovávanía etnickej príslušnosti, berú na seba úlohu organizátora národnostného života a usilovne, s pokorou vykonávajú činnosti, ktoré súvisia nielen s prácou v škole.

Naša ocenená Judita Kaszalová Szabadová je významnou osobnosťou slovenského národnostného školstva v Maďarsku. Svojím celoživotným dielom sa do povedomia obyčajných ľudí zapísala ako vynikajúci pedagóg, všestranný organizátor, záchranca školy, oduševnený kultúrny spolupracovník – zhrňujúco povedané, ako komplexná osobnosť.

Judita Kaszalová Szabadová sa narodila v malej, no pôvabnej hornomatranskej obci Alkár. Vyrástla v slovenskej dedinskej spoločnosti, ktorú charakterizovala čistota ľudských vzťahov, láskavý a kladný prístup k mladej generácii. Jej učitelia, zaničení pre svoje povolanie, sa stali pre ňu fascinujúcim vzorom, osvetľujúcimi lúčmi celého jej života. Už v útlom detstve sa prejavil jej talent byť organizátorom, stať na čele skupiny rovesníkov. Po skončení Gymnázia v Gyöngyösi nastúpila 1. septembra 1973 na miesto nekvalifikovaného učiteľa slovenského jazyka a literatúry vo svojej rodnej obci Alkár. Od r. 1974 začala študovať odbor slovenský jazyk a literatúra na Vysokej škole pedagogickej Gyulu Juhásza v Segedíne. Zvolila si externé štúdium, lebo škola trpela nedostatkom pracovných síl, potrebovali ju. Práve v tom čase sa v dôsledku negatívnych demografických trendov začal proces zlučovania základných

škôl, a keďže tento neblahý proces zasiahol aj jej školu, druhý stupeň sa premiestnil do obce Mátrafüred. Ona, idúc spolu s deťmi, sa dostala do úlohy vychovávateľky v internáte a zároveň učiteľky slovenského jazyka na druhom stupni ZŠ. Cez víkendy organizovala kultúrno-spoločenský život svojej dediny a od r. 1977 viedla dedinskú knižnicu. Deti mali pravidelne hodiny v knižnici, pre dospelých neúnavne organizovala rôzne kultúrne podujatia: stretnutia so spisovateľmi, kultúrno-zábavné večierky, výlety do materskej krajiny a po celom Maďarsku.

V r. 1978 získala diplom učiteľa slovenského jazyka a literatúry pre druhý stupeň ZŠ. Vo svojej diplomovej práci spracovala slovenskú terminológiu pálenia dreveného uhlia, profesie, ktorá je typická aj pre jej rodnú dedinu. Absolvovala kurz premietača, aby mohla prevádzkovať dedinské kino, viedla klub pre mládež, chodievala s deťmi do slovenských čitateľských táborov, podujala sa organizovať národnostné dni, pracovala v Mládežníckom výbore Zväzu Slovákov v Maďarsku.

Naša ocenená získala v r. 1987 kvalifikáciu aj pre prvý stupeň ZŠ. V rokoch prevratu v dedinskom kolektíve znovu zosilnela snaha otvoriť vyššie triedy základnej školy. Iniciátormi boli rodičia, ich aktivita bola nevyhnutná na to, aby sa od 1. septembra 1989 mohla v dedine opäť začať výučba v 5. triede.

Pod vedením Judity Kaszalovej Szabadovej deti z hornomatranskej osady pravidelne navštevovali tábory, organizované Zväzom Slovákov v Maďarsku.

Naša ocenená sa v rokoch 1993 – 1998 ocitla vo funkcii riaditeľky školy v Alkári. Popri riadiacej práci sa aj naďalej venovala organizátorskej činnosti na poli kultúry, viedla slovenský spevácky zbor žien, s ktorým vystupovala na národnostných podujatiach v okolitých obciach (Malá Nána, Suchá Huta, Mátraalmás, Banka, Šámšönház, Lucina, Mátrakeresztes).

V roku 1994 sa stala zakladajúcou členkou miestnej slovenskej národnostnej samosprávy, stala sa iniciátorkou nespočetných aktivít Slovákov v hornomatranskej obci a v jej okolí. Od r. 2006 až dodnes je

volenou predsedníčkou Slovenskej národnostnej samosprávy vo svojej obci, ktorá sa môže pýšiť upraveným slovenským oblasťným domom s národopisnou zbierkou, vynikajúcimi vzťahmi so slovenskými spolikami i úspešnými kultúrno-spoločenskými projektmi.

Rok 2012 znamenal pre našu ocenenú osudovú výzvu. Miestnej škole opäť hrozil zánik. Zásluhou Judity Kaszalovej Szabadovej, vďaka jej múdrosti a rozhladenosti, Slovenská národnostná samospráva v Alkári vzala na seba úlohu prevádzkovateľa miestnej materskej a základnej školy a týmto krokom ju zachránila.

Škola má významné a nenahraditeľné miesto v živote menšiny pri udržiavaní, pestovaní a rozvoji slovenskosti. Škola je jadrom komunity, je jej hybnou silou.

Záchrana školy je hodnotou a zároveň aj morálnou požiadavkou menšinového občana.

Naša ocenená vykonáva svoju prácu s neúnavnou energiou a presnosťou. Od roku 2012 je na dôchodku, ale od svojej milovanej školy sa neodtrhla, ako predsedníčka slovenskej samosprávy sa aktívne podieľa na prevádzkovaní inštitúcie. Založila klub pre dôchodcov, kde sa spieva po slovensky a kde sa pravidelne schádzajú ľudia, aby sa slovenský duch z osady nevytratil.

Výsledkom niekoľko desaťročí trvajúcej úspešnej práce je skutočnosť, že v dedine sa významne zvýšil počet tých, ktorí sa prihlásili k slovenskej národnosti.

Činnosť a oddanosť Judity Kaszalovej Szabadovej pre naše spoločenstvo je vzorom pre nás všetkých.

„Nijaká filozofia, nijaký pôžitok, nijaké miesto či sila, nijaká materiálna hodnota nám nemôže ani na okamih poskytnúť také vnútorné uspokojenie ako vedomie, že žijeme pre dobrú vec.”

(Minot Simons)

Laudatio na Annu Kapusniakovú

Ctené slávnostné auditórium,
dnešný slávnostný podvečer je pokračovaním tradície udeľovania Ceny Samuela Tešedíka tým slovenským pedagógom pôsobiacim v zahraničí, ktorí sa vyznamenali vo svojom povolání.

Ani v minulosti, ani dnes v modernom a technicky vyspelom svete škola nemôže fungovať bez učiteľa. Učiteľ jej svojou osobnosťou a profesionalitou dodáva dimenziu, ktorú nie je možné nahradiť modernými informačnými technológiami či inými technickými prostriedkami. Povolanie učiteľa je poslaním a súčasne službou budúcnosti. Práve preto aj toto ocenenie, ktoré je adresované slovenským učiteľom pôsobiacim v zahraničí, treba vnímať ako prejav verejného uznania, prostredníctvom ktorého sa oceňuje práca, aktivity a prínos jednotlivcov pre rozvoj výchovy a vzdelávania mladej generácie v radoch zahraničných Slovákov, ale aj ako sviatok slovenských pedagógov v zahraničí, či slovenského národnostného školstva vôbec.

Dnes, keď sa po štvrtýkrát rozozvučali tóny zvučky, ktorá nám oznamuje začiatok slávnosti venovanej oceneniu práce našich kolegov, slovenských učiteľov pôsobiacich v slovenských národnostných školách v zahraničí, mi dovoľte oboznámiť vás s niekoľkými osobnosťami a profesionálnymi črtami jedného z dnešných laureátov.

Pani učiteľka Anna Kapusniaková, rod. Papajová, sa narodila 26. novembra 1957 vo Varzali. Po ukončení prvého stupňa ZŠ v rodisku a druhého stupňa ZŠ v strediskovej obci Popesti sa v roku 1972 zapísala na Strednú pedagogickú školu do Nadlaku, ktorú úspešne ukončila v roku 1977 a získala diplom učiteľky. Tomuto neľahkému povolaniu sa pani učiteľka Kapusniaková venovala a venuje už viac ako štyri desaťročia.

Jej prvým pôsobiskom sa stala malotriedna základná škola v maľebnej bihorskej osade Borumlaka, kde prvýkrát nazrela do dychtivých detských očí naostro. Tu si naša ocenená v polohe mladej absolventky pedagogickej školy musela veľmi rýchlo uvedomiť, že ak opravdu chce svoj aktívny život upísať učiteľskému povolaniu v národnostnej škole, tak jej práca nebude pozostávať len z odučenia tých niekoľkých hodín v triede, ale bude omnoho komplexnejšia. Pochopila, že bez obetavých učiteľov a bez ich sebaobetovania by slovenské komunity vo svete stagnovali alebo by sa utopili v mori inojazyčnej kultúry. Na tomto pracovnom mieste zotrvala viac ako desaťročie.

Keďže z nadlackej pedagogickej školy odišla do svojho rodného regiónu s primeraným vybavením získaným od svojich pedagógov, bola si vedomá skutočnosti, že úloha, ktorú jej osud a okolnosti zverili, je omnoho košatejšia. Pochopila, že práve národnostné školy v priebehu rokov vytvárali a vytvárajú prajnú pôdu na udržiavanie slovenskej vzdelanosti v radoch slovenskej komunity v slovenskej bihorskej oblasti a v Rumunsku vôbec.

V pedagogickej škole získala teoretické vzdelanie ako nenahraditeľnú výbavu do života, skutočnosť každodenného života, predsa v praxi rýchlo zistila, že naše školy sú nielen miestom vzdelávania, ale aj miestom výchovy k ľudskosti a udržiavania slovenských tradícií. Práve preto sa začala implikovať do celkového života miestnej a regionálnej slovenskej komunity. Hľadala a nachádzala formy a metódy práce, aby otvárala svet vzdelania, ale aj slovenský svet mladým bihorským deťom a do dnešných dní starostlivo sleduje ich životnú púť.

Začiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia sa životná púť našej ocenej na niekoľko rokov pristavila v Čerpotoku, kde si malých zverencov uložila do svojho srdca a jej láska k deťom opäť prerastá múry školy, implikuje sa do miestneho slovenského kultúrneho života, či už prostredníctvom folklóru alebo divadla.

Od r. 1995, po takmer dvoch desaťročiach aktivity pred katedrou, sa vracia do svojej rodnej osady, kde je dodnes, napriek mnohým ťažkos-

tiam, oporou pre miestnych slovenských žiakov. V zmysle onej tešedíkovskej tradície sa odraz jej činnosti odzrkadlil najmä v komplexnej mimoškolskej činnosti, ktorú prostredníctvom svojej tvorivosti, kreatívnosti a sebaobetavosti poskytuje miestnej a regionálnej slovenskej komunite. Do rodného Varzaľa sa vracia už ako uznávaná a vzorná učiteľka, ale aj ako živé žriedlo tvorby kultúry sveta svojho okolia.

V deväťdesiatych rokoch minulého storočia tu zakladá detský a mládežnícky folklórny súbor, aktivizuje miestnu slovenskú divadelnú skupinu. Pri tejto práci hľadá a odhaľuje najrozličnejšie formy a metódy práce so svojimi žiakmi, ako aj so svojimi odchovancami, ktorí neustále nachádzajú u nej porozumenie a dobré rady.

Na začiatku nového milénia v pani učiteľke Anne Kapusniakovej vnímame kvalitného pedagóga, ktorý okrem už spomenutých aktivít spolupracuje aj s mesačníkom Naše snahy a taktiež sa podieľa aj na odbornom raste svojich kolegov, pretože už dve štvorročné obdobia vykonáva úlohu metodičky pre učiteľov pôsobiacich na prvom stupni škôl s vyučovacím jazykom slovenským v bihorsko-sälajskej oblasti. Naša laureátka je teda nielen obetavou a tvorivou učiteľkou, ale aj tvorcom vzdelaneckej bázy a národnostnej kultúry v regióne svojho pôsobenia.

Spomedzi mimoškolských činností jej azda najviac učarilo slovenské ochotnícke divadlo a folklórny súbor Ďatelinka, s ktorými pravidelne nacvičuje a koordinuje ich spolu so svojim manželom. Prostredníctvom desiatok vystúpení s komickými divadelnými inscenáciami dokázala rozosmiať tváre stovák divákov žijúcich neraz v neľahkých podmienkach v prostredí bihorských kopcov. Mnohé vystúpenia folklórneho súboru Ďatelinka zožali pod jej vedením veľké úspechy u divákov tak doma, ako aj v zahraničí.

Aj našej dnešnej laureátke, ako mnohým tvorivým pedagógom, učaroval slovenský folklór, ktorého krásu a jas po viacero desaťročí odovzdáva svojim zverencom.

Vážené kolegyně a vážení kolegovia,

je známe, že v každom mikrospoločenstve, a teda aj v kruhu bihor-
ských Slovákov, nezastupiteľnú úlohu zohrávali a zohrávajú osobnos-
ti, ktoré vo svojich radoch pestujú a udržiavajú slovenské povedomie
a slovenskosť. Takouto osobnosťou je nesporne aj naša dnešná laureát-
ka, ktorá si svoju prácu vykonávala a vykonáva vždy veľmi spoľahlivo
a zodpovedne, s veľkou láskou a ľudskosťou. Na to využíva svoje pozi-
tívne osobnostné vlastnosti, ako bezprostrednosť, otvorenosť, ústreto-
vosť, empatiu a pochopenie.

Udelenie Ceny Samuela Tešedíka za mimoriadnu voľnočasovú čin-
nosť vyvíjanú pre deti a mládež v slovenských komunitách v zahraničí
je uznaním toho, čo ocenená dosiahla v oblasti slovenského národnost-
ného školstva v Rumunsku.

Pri tejto sviatočnej príležitosti Vám, pani Anka, prajeme najmä dob-
ré zdravie, ktoré je najvzácnejšie, prajeme Vám veľa šťastia v rodine, lás-
ku pre tých, pre ktorých pracujete, ktorých milujete, ktorí milujú Vás.
Veríme, že vo svojej práci budete pokračovať aj v časoch budúcich pre
nás, ale hlavne pre tých, ktorí prichádzajú po nás.

Laudatio na Jána Kopčoka

Vážené zhromaždenie,

ctená kultúrna a pedagogická obec,

v kolíske našej západnej civilizácie antický filozof Aristoteles raz poznamenal: „*Tí, ktorí vychovávajú deti, mali by byť viac ctení ako tí, ktorí ich splodili, lebo rodičia dali im len život, vychovávatelia vyučili ich umeniu rozumne žiť.*“

Umenie rozumne žiť!

Aký to ideál, vízia, aké to prometeovské predsavzatie!

Či existuje vyššie, dokonalejšie, posvätnéjšie umenie? Umenie, ktoré nás naučí tej najväčšej spomedzi všetkých záhad, umenie, ktoré si do stredobodu svojho predmetu skúmania položilo najtajomnejšie mystérium nášho pobytu na Zemi? Umenie, ktoré si nárokuje odpovedať na výzvu medzi dvomi hraničnými bodmi nášho bytia: keď si v duchu Sládkovičových veršov („na ten svet som prišiel nahý a nahý sa aj navrátim“) začíname uvedomovať hranice nášho tuzemského pobytu – objavuje sa v našom živote učiteľ, aby tieto dva body nášho príchodu a návratu zo sveta vyplnil zmysluplným umením rozumne žiť.

Predpokladám, že keď Aristoteles formuloval túto odcitovanú myšlienku, zrejme mal pred očami celé jedno filozofické hnutie, ktoré hýbalo storočím pred ním, ale ešte aj jeho dobou: školu sofistov, učiteľov múdrosti sveta prírody, ale aj sveta sociálneho a duchovného. Zodpovedať na otázky – čo je hore a čo je dolu?, či človek skutočne je meradlom všetkých vecí – súcnych, že sú, a nesúcnych, že nie sú?, či niečo vôbec je alebo nie je, či to môžeme alebo nemôžeme poznať, a keď áno, či to môžeme niekomu aj zdeliť, alebo sa naše poznanie zrúti samo do seba a zostane tak v zlatej klietke nášho rozumu? – atď., atď., – to boli výzvy pre sofistov doby antickej, ale aj našej.

No postavenie učiteľa vo svete popiera prvotnú skepsu sofistu Gorgia: skalopevne verí, že to, čo poznáme, je možné zdeliť, odovzdať inému, posunúť plody, výsledky zdedených poznatkov iným: najprv deťom. Toto je podstata učenia a učiteľa. Zdedené poznatky, múdrosť, sofia sofistov – to je základ umenia rozumne žiť. To je štartovacia čiara, na ktorej každý učiteľ začína svojím majstrovským poslaním dávať základy tohto umenia. Aby to nekonečné prázdno medzi „na ten svet som prišiel nahý a nahý sa aj navrátim“ dostalo zmysel, význam, krásu.

Ján Kopčok je učiteľ, ten, ktorý celé generácie Kulpínčanov, ale aj širšiu kultúrnu obec učil umeniu rozumne žiť. Patrí medzi najvýraznejšie osobnosti, ktoré svojou prácou v škole, ale aj v mimoškolskom prostredí pozitívne ovplyvňovali pedagogický, duchovný a kultúrny rast širšieho slovenského vojvodinského prostredia.

Narodil sa 2. júna 1942 v Báčskom Petrovci. Základnú školu a gymnázium Jána Kollára ukončil v rodisku. Vyštudoval slovenčinu na Filozofickej fakulte Univerzity v Novom Sade. V Základnej škole v Kulpíne pôsobil od roku 1965 až do odchodu do dôchodku.

Generácie kulpínskych žiakov si s láskou spomínajú na jeho vrúcny záujem o vyučovanie slovenčiny a presadenie lásky k materinskému jazyku. Jeho hodiny boli nielen výučbou slovenského jazyka a literatúry, ale aj miestom, kde sa učila láska k slovenským dejinám a umeniu, ako aj láska k vlastnému prostrediu, slovensko-srbskej spolupráci a dolnozemskej kultúre. V kruhoch slovenčinárov je uznávaný ako dobrý znalec predmetu a skvelý odborník. Texty z oblasti vyučovania slovenčiny uverejňoval v odborných časopisoch a v *Pamätnici Základnej školy Jana Amosa Komenského v Kulpíne*. V školskom prostredí pripravoval aj recitátorov a režíroval školské divadlo.

Ján Kopčok bol neúnavným pracovníkom aj na širokom poli kultúry. To, čo pred obedom prednášal v škole, poobede realizoval v praxi. Jeho dom sa na dlhé desaťročia stal miestom organizovania kultúrneho života vo vlastnom prostredí. V sedemdesiatych rokoch reaktivoval Kultúrno-umelecký spolok Zvolen, ktorý predtým desaťročia nevyvíjal

žiadnu činnosť. Od okamihu reaktívácie sa tento spolok stal jedným z popredných kultúrnych a umeleckých telies vojvodinských Slovákov: učiteľ Ján Kopčok spolu so svojou manželkou Emíliou založil spevokol, dlhé roky viedli spevácke skupiny, pripravovali sólistov atď. Pod režijným vedením Jána Kopčoka začali roku 1975 pracovať aj kulpínski divadelníci – a počas ďalších rokov úspešne našťudovali rad divadelných hier. Na jeho základoch a pod jeho vedením začali pracovať aj ďalší úspešní režiséri a divadelníci, ktorí neskôr prebrali jeho divadelné žezlo. Od samého začiatku zorganizoval v tomto spolku aj tanečný súbor, na tradíciu ktorého nadväzujú aj dnešné úspešné generácie.

Učiteľ Kopčok bol dlhé roky rozumom, dušou i srdcom všetkých kultúrnych udalostí a programov v Kulpíne. Spolu s manželkou Emíliou, a neskôr aj so synom Jankom spievali snáď v každom programe, hrali na nástrojoch, konferovali, účinkovali v divadelných predstaveniach, veselých výstupoch atď. Všetky tieto programy začal učiteľ Ján Kopčok neskôr prezentovať aj v ďalších slovenských obciach, čím sa toto prostredie nielen zviditeľňovalo, ale vytváral sa i silný potenciál vzájomných väzieb a kultúrnej výmeny. S odstupom času každý Kulpínčan, ale aj každý človek, ktorý sa spolupodieľal na profilovaní kultúrnej činnosti vojvodinských Slovákov, musí uznať, že miesto Jána Kopčoka v tomto formovaní je nezastupiteľné a neprehliadnuteľné.

Aj keď si už spolu s manželkou užíva zaslúžený dôchodok, občas sa ešte objaví na javisku, ktorému venoval celý svoj život a celú svoju osobnosť. V istom poetickom zovšeobecnení by sa mohlo povedať, že v Kulpíne žije jeden z posledných romantických dejateľov, jeden z posledných štúrovcov, najposvätejším cieľom ktorého bolo učiteľské šírenie ideálov humanizmu medzi národmi, šírenie lásky k materinskej reči a kultúre a praktický život v duchu týchto ideálov.

A ak toto nie je to Aristotelovo „umenie rozumne žiť“ – potom už neviem, čo to je.

Laudo Te, magister Johanes Kopcok.

Odkaz Ľudovíta Štúra pre budúcnosť

V tomto roku si celá slovenská verejnosť pripomína 200. výročie narodenia Ľudovíta Štúra (1815 – 1856), vedúcej osobnosti slovenského národného obrodnia, filológa, estetika, publicistu, bojovníka za národné práva Slovákov, politika, kodifikátora spisovnej slovenčiny, básnika a filozofa – a v tomto vojvodinskom prostredí iste treba pripomenúť aj: významného zástancu slovensko-srbskej spolupráce, štipendistu kniežaťa Mihajla Obrenovića, priateľa a spolupracovníka vladiku Petra II. Petrovića Njegoša, Vuka Karadžića, Branka Radičevića, Djuru Daničića, člena belehradskej Društvasrpskej slovesnosti atď.

V tomto roku sa na početných sympóziách, vedeckých konferenciách a seminároch v nejednom ohľade ozrejmi Štúrov zástoj pre moderné slovenské dejiny, dostaneme sa iste k novým interpretáciám jeho diel, ale aj historických momentov, spojených s jeho životnými osudmi, dočkáme sa nových knižných vydaní jeho diel, ako aj diel o ňom. Roky významných jubileí sú tak dobrou príležitosťou priniesť nové svetlo na doterajšie veci, nové nazeranie, nové hodnotenie. No takéto významné jubileá sú často aj podnetom na zamyslenie, v akej miere sú jednotlivé jubilujúce osobnosti – ako v tomto prípade Štúr – skutočne prítomné v našej kultúrnej tradícii, v akej miere determinujú naše postoje, naše nazerania, v akej miere sú aktívnymi činiteľmi nášho dedičstva, alebo ak chceme: nášho duchovného bytia. Podľa Ľudovíta Štúra, podobne ako na Slovensku, aj tu v dolnozemskej prostredí, sú pomenované ulice, školy, spolky. V tunajšom kultúrnom kontexte sa zvykne občas pripomenúť, že tunajšie prostredie, ako aj viacero tunajších osobností súvisí so Štúrom, štúrovským hnutím, so štúrovcami; robíme tak, keď si pripomíname kulpínsku epizódu štúrovského básnika Janka Kráľa, nezabudneme ani, že Jozef Podhradský počas bratislavského štúdia patril k oduševneným štúrovcem, že štúrovský ideový a estetický program

rezonuje v diele Leopolda Branislava Abafiho, rovnako si pripomenieme, že petrovský farár a báčsko-sriemsky senior Ján Stehlo neprijal Štúrovu jazykovú kodifikáciu novej spisovnej slovenčiny, ale prispel do Kollárových Hlasov o potrebe jednoty spisovného jazyka pre Čechov, Moravanov a Slovákov atď., atď.

Tieto, čo do počtu nemnohé styky Štúra s tunajším slovenským prostredím, podobne ako uvedené kontakty s predstaviteľmi srbského národného obrodzenia, sú jednou stranou mince nášho vedomia o Štúrovi. Tou druhou stranou mince je tá hypotetická otázka: čo zo Štúrovho odkazu skutočne nesieme v našom povedomí, v akej miere je jeho dielo, jeho filozofia, jeho myšlienkový svet súčasťou nás, v akej miere sme my dnes pokračovateľmi Štúrovho diela?

Keďže sa mi dostalo tej cti prehovoriť medzi slovenskými dolnozemeckými učiteľmi, skúsím sa prihovoriť tomuto váženému fóru s nápadom na realizáciu istého overovacieho testu: skúsme z postu učiteľa položiť žiakom 8. ročníka základných škôl alebo žiakom stredných škôl jednoduchú otázku: Čo poznám z odkazu Ľudovíta Štúra? Nechcem predvídať odpovede na takto položenú otázku, no domnievam sa, že tieto odpovede budú dosť presvedčivým ukazovateľom nastoleného problému, ktorý sa javí ako tá druhá strana mince Štúrovej prítomnosti v našom aktuálnom kultúrnom a duchovnom povedomí. Takáto skúška pritom nechce byť ani moralizujúca, jej cieľom nie je vzdychanie typu O, tempora, o mores! – ak by sa ukázalo, že toto poznanie je minimálne - nie je cieľom demonštrovať ani, že sa dnes žiaci menej učia ako za našich čias, ani preukazovať, že tento svet je každým dňom horší a horší, ani že učitelia nerobia svoju prácu s oduševnením, aké by sa očakávalo v špecifických podmienkach národnostného školstva.

Takýto test nám jednoducho ukáže, či Štúr medzi nami žije, či sa niečím k nemu hlásime, alebo je to už duchovná mŕtvola, ktorá nám nemá čo povedať, postava, ktorá patrí do pomyselnjej vitríny, či národnej slovenskej a slovanskej Valhally, niečo, čo sa pre aktuálny svet ukazuje skôr zbytočné než potrebné.

Kedže toto fórum je orientované na slovenskú vojvodinskú pedagogickú obec, zamerajme sa aj na otázky z kontextu výchovy a vzdelávania – aj preto, že jednou zo súčastí Štúrovho národného programu bola výchovná práca. Časťou svojej osobnosti je Štúr naším učiteľským kolegom – pôsobil na bratislavskom evanjelickom lýceu a tým, že až jednu tretinu jeho poslucháčov tvorili Srbi, jeho životná a pedagogická skúsenosť je podobná mnohým tunajším učiteľom.

Aký bol ale jeho pedagogický program? „Štúr za základ svojej výchovnej práce si vytýčil národný a slovanský program a takto ju nerozlučne spojil so slovenským národným životom. V jej obsahu sa odrážali otázky a zložitý proces slovenského národného politického a hospodárskeho vývinu. Takýmto výchovným programom bolo možné mládež najlepšie zaujať o národné a slovanské otázky a tým aj výchovne na ňu vplývať.“ (Bakoš, 75) Ľudovít Bakoš vo svojej monografickej práci o Štúrovi ako vychovávateľovi a bojovníkovi za slovenské školstvo poukazuje, že národnopolitický a kultúrny program Štúrovej výchovnej práce vychádzal z prízvukovania mravných kategórií, pričom prácu pre národ, obec a kolektív nadradžoval práci zameranej na individuálny prospech. Práca pre národ sa mu javí ako šlachetnejšia, vznešenejšia a pre takúto prácu netreba ľutovať obety. „Láska k národu však nesmie byť slepá, zabraňujúca vidieť v národe chyby a nedostatky, obmedzená úzkymi národnými záujmami. Štúr chápal túto lásku v duchu Herderovho a Kollárovho humanizmu ako nevyhnutný stupeň lásky k celému ľudstvu, uznávania práv každého národa, dôstojnosti a hodnoty každého človeka... je prázdna každá národná sebecká domýšľanosť, ktorá v sebe neskrýva nijaké hlbšie jadro, že nakoniec ide o ľudstvo, ktorého sme so všetkými ostatnými národmi členmi.“ (Bakoš, 75, 76)

Proces výchovy a vzdelávania Štúr vnímal ako súčasť širšieho procesu šírenia osvety. Roku 1846 uverejnil v Slovenských národných novinách text s názvom *Vzdelanosť a osveta*, v ktorom sa zamýšľa nad aktuálnym postavením osvety: „Stoletie naše volá sa stoeletím osvety a vzdelanosti; všetko sa po osvete domáha, na ňu hľadá a za ňou je ta-

krečeno upriamené... Osveta a vzdelanosť by len mŕtva bola, keby sa len v knihách držala a tam ako poklady, ktoré nikto neužíva, na ktorých blesku sa len dajedni tešia, sa skrývala, vyššie a záležitejšie má ona povolanie, jej povolanie je nie len hlavy naplňovať, ale umy a mysle osvecovať, vôľu ušľachťovať a tak život ľudský vždy a vždy v lepši, šľachetnejší a ľudskejší pretvorovať.“ (Štúr, 1846, 285)

V takomto širšie koncipovanom nazeraní na proces šírenia osvetly a osvojovania si vzdelanosti sa Štúr – vedomý si aj neblahej situácie medzi najširším pospolitým ľudom – dostáva i k modelu osobitnej vzdelávacej formy, akou je tzv. nedeľná škola. Vo svojom programovom texte *Nedeľné školy* (Slovenské národné noviny, 1845) Štúr vysvetľuje tento inovatívny model vzdelávania, s využívaním ktorého sa začalo v západnej Európe, no v stredoeurópskom prostredí, resp. v Uhorsku, nebol ešte všeobecne prijatý: „Náměra... týchto škôl bola a je všetkým tým, ktorí dobrodenia toho, vyučovania školského, v svojom detinstve a v mladom svojom veku účastnými sa nestali, alebo ktorí len málo sa v tomto veku v školách podučili a v priebehu času zábudlivosťou aj o to prišli alebo prichádzajú, toto dobrodenie udeľovať a ich s prvými v živote neobchodne potrebnými známosťami oboznamovať. Aj na tých ešte sa vyučovanie v týchto ústavoch rozširuje, ktorí zo škôl niečo vyniesli, poučenie ale v rozličných známostiach potrebujú a napospol na všetkých tých, ktorí sa učiť chuť majú. Pripúšťajú sa k nim i mladší i starší, dobre, že aj títo, bo nikdy sa človek, čo by jako starý bol, všetko dokonale nevyučí a naveky niečomu priučať sa má, lebo dlhé je umenie, ale život krátky.“ (Štúr, 1845, 280) Koncepcia nedeľnej školy takto bola nielen modelom formálneho ukončenia elementárneho vzdelania, ku ktorému sa istá časť ľudu nedostala, ale aj vizionárskym projektom doplnkového a celoživotného vzdelávania, ktorého základy nachádzame síce ešte u Komenského a osvietenecov, no ku konkrétnej realizácii sa dopracovala až neskoršia doba. Štúr poukazuje, že takéto formy vzdelávania sú známe a prítomné v západoeurópskom prostredí, no „školy tieto sú vo vlasti našej novým úkazom, zákonom ešte nič o nich a ich

zriadení... nie je ustanovené, a preto zanechané sú dosiaľ a myslíme, aj na budúci čas budú súkromných pilnosti, horlivosti a ochotnosti.“ (Štúr, 1845, 281)

Nedelná škola ako nový model šírenia vzdelanosti a osvety, ako je známe, sa stretla s priaznivým ohlasom aj v našom prostredí: keď roku 1845 k Jánovi Stehlovi za kaplána prišiel revúcky rodák a nadšený štúrovec Štefan Homola, v tom istom roku založil v Petrovci Nedelnú školu, ktorá, ako zdôrazňuje Samuel Čelovský, bola prvou nedelnou školou na Dolnej zemi. „Prostredníctvom Nedelnej školy [Homola] šíril v národnom duchu osvetu medzi pospolitým ľudom... Od roku 1845 až do roku 1932, keď funkciu Nedelnej školy v Petrovci prebrala Matica slovenská v Juhoslávii, ako najvyššia ľudovýchovná inštitúcia, navštevovali túto školu stovky občanov Petrovca a získavali v nej nielen všeobecné vzdelanie, ale aj slovanskú a slovenskú národnopolitickú orientáciu.“ (Čelovský, 67)

Ak je vo vojvodinských Slovákoch ešte hrdosť na činy svojich predkov, ak sa k nim hlásia s istou pietou, uznaním a úctou, je na mieste zdôrazniť, že ideové a programové východisko týchto svetlých činov našich predkov je potrebné hľadať práve v Štúrovom programe. To, že tento ľud nebol ponechaný sám na seba, že nad jeho duchom, ktorý sa potrebuje dvíhať stále k výšinám, neustále bdeli nielen roduverní farári a učitelia, ale aj jeden premyslený systém permanentného vzdelávania a formovania sa v národnom smere – to sú plody Štúrovej koncepcie. „Idealista Štúr nie je knihomol; nestačí mu poznanie samo, kontemplácia už vôbec nie; nemieni ostať vo sfére „ducha“, mieri do života, k jeho zmene; znáša veci z neba na zem; ide mu o prax; vzdelanie uňho neodváža od života, práce a činu, vedie k nim“ (Matuška, 299) – konštatuje o Štúrovi Alexander Matuška a dokladá to aj Hurbanovým svedectvom: „Idealizmus... neizoloval ho od národa obecného, ale vodil ho práve do najhlbších šácht reálneho života, potrieb a pomerov“, aj reálny, prostý život sa mu javil tak „ako žiadnemu pred ním slovenskému básnikovi“. (Matuška, 299-300)

Takže: Žije v nás Štúr? Čo z jeho myšlienok o prepojení národného a slovanského programu môže rezonovať v dnešnej konkrétnej pedagogickej praxi? Slovenské a slovanské? Môže pre nás byť podnetom, aby sme do našich konkrétnych programov viacej, konkrétnejšie a názornejšie zakomponovali historické fakty, napríklad o slovensko-srb-skej spolupráci? Alebo by sa tento Štúrov podnet mal viacej realizovať jedným krokom späť, do minulosti – na prízvukovaní, že slovenskosť a slovanstvo sú prázdny, formálnymi určeniami, ak v nich nie je zakomponovaný ten herderovsko-kollárovský imperatív o rozhodujúcej orientácii na humanizmus, že humanizmus je to, čo má zdobiť každý národ – teda v duchu Kollárovho *Národ tak považuj, jediné jako nádobu lidství, a vždy voláš-li „Slovan“, nechtse ti ozve „člověk“* (Harlič). Alebo je potrebné ísť ešte jeden krok dozadu a položiť si otázku: V akej miere dnes vôbec učíme naše deti vedení kategóriami národné, slovanské, humanistické? Ak mal Štúr dostatok síl uberať sa reformnými krokmi a položiť celú koncepciu vzdelávania na týchto princípoch a kategóriách – sme aj jeho dôslednými dedičmi a pokračovateľmi, ak pociťujeme nedostatok takejto sily?

Žije v nás Štúr? Alebo je to už duchovná mŕtvola, ktorá nám nemá čo povedať, postava, ktorá patrí do pomyselnej vitríny, či národnej slovenskej a slovanskej Valhally, niečo, čo sa pre aktuálny svet ukazuje skôr zbytočné než potrebné?

Čím môže dnes byť Štúr vzorom? Čo z jeho programu, alebo ešte viac: čo z jeho odkazu môže dnes osloviť mladého človeka, aby si povedal: Štúr je môj vzor, chcem pokračovať v jeho stopách.

Keď sa tak lepšie zamyslíme nad týmto odkazom, situácia je viac než rozpačitá – poďme radom: štúrovska reforma jazyka, to znamená kodifikácia novej spisovnej slovenčiny, ktorú roku 1843 začali Štúr, Hurban a Hodža skrachovala: pre výraznú časť slovenskej evanjelickej sféry bol to priam zradcovský akt rozbitia stáročného príklonu k jazyku Kralickej biblie, ktorý sa v konečnom dôsledku skončil tvrdým kompromisom medzi princípmi Štúrom proklamovaného stredoslo-

venského nárečia a Hattalom pridaných prvkov západoslovenských nárečí: zo Štúrovho kodifikačného spisu Nárečia slovenskô – sa stalo Nárečie slovenské a Slovenskje národňje novini sa po prinesení na oltár luteránsko-berňolákovského zmieru stali Slovenské národné noviny.

Podobne skončil aj Štúrov estetický program. Počas svojho štúdia v Halle si Štúr osvojil filozofické princípy vtedy najväčšej hviezdy nemeckej klasickej idealistickej filozofie: Georga Wilhelma Friedricha Hegla; zvlášť ho nadchla Heglova myšlienka o záverečných štádiách vývinu absolútneho ducha; vo svojich úvahách aj Štúr, rovnako ako Hegel, dospel k názoru, že tento absolútny duch kulminuje v triáde umenia, náboženstva a vedy (a keď sa povie veda, Nemec vždy myslí: filozofia), ibaže Štúr poradie umenia a náboženstva vymenil, teda na prvé miesto dal náboženstvo. Podľa Samuela Š. Osuského urobil tak nie preto, aby degradoval náboženstvo na nižšiu úroveň (veď bol evanjelický teológ, akurát, že sa nedal vysvätiť), ale preto, aby zdôraznil primát náboženstva. No najzásadnejší posun Heglovej filozofie urobil Štúr v oblasti reflexie umenia: Hegel zastával tézu, že umenie ako spojenie ducha a hmoty sa vyvíja v takom smere, že postupne zoslabuje podiel hmoty a posilňuje podiel ducha – a čuduj sa svete, našiel na túto tézu aj dôkazy v historickej periodizácii umenia: najstaršie umenie je architektúra, kde je hmota najvýraznejšia a duch najslabší, potom nasleduje sochárstvo, kde sa tento pomer už mení, a ďalší vývin pokračuje týmto smerom: v maliarstve je ešte menej hmoty a viac ducha, až sa umenie konečne dostane k najnovšej forme, a tou je hudba, kde hmota ani neexistuje, iba čistý duch. No Hegel tieto svoje úvahy posúva aj takým spôsobom, že jednotlivým formám umenia prisudzuje aj jednotlivé národy ako ich typických nositeľov: k starobylému staviteľstvu pridáva Egypťanov, Babylončanov a Asýrčanov, k sochárstvu antických Grékov, v maliarstve vraj vynikli románske národy a v tej najdokonalejšej forme, v hudbe: Germáni. A toto sa Štúrovi nepozdáva. A kde sme my, Slovania? Veď práve nám, Slovanom, starší nemecký filozof Herder prisúdil budúcnosť? Herder objavil, že v poézii Slovanov sa najviac zdô-

razňuje duch humanizmu, lebo Slovania neospievajú dobyvačné vojny (lebo ich ani nevedli), ale iba obranné vojny (lebo bojovali za slobodu svojej obce, národa a štátu); a keďže podľa Herdera história má zmysel a vyvíja sa podľa vopred stanoveného princípu od barbarizmu k humanizmu, budúcnosť musí patriť Slovanom, lebo najvyššie ideály národov sú skryté v ľudovej piesni a ľudové piesne Slovanov jednoznačne hovoria v prospech ideálu humanizmu, ktorý sa v nich zdôrazňuje. Spojac Hegla a Herdera, Štúr dospieva k názoru, že hudbou a Germánmi sa vývin umenia nekončí, ale že tento vývin bude pokračovať. A tak najvyšším štádiom vývinu umenia sa u Štúra stáva poézia, jej nositeľmi sa stanú – kto iní – ako Slovania. Štúr sa preto po revolúcii programovo vrhá do oblasti estetiky a skúma poetiku slovanských ľudových piesní, z čoho vzíde jeho snáď najvýznamnejšie dielo: O národných piesňach a povestiach slovanských. V tomto diele nielenže podrobil výskumu ľudové piesne jednotlivých slovanských národov, nielenže na základe svojbytnosti a osobitnej podoby ducha ľudovej piesne potvrdil, že slovenská ľudová pieseň je iná ako hociktorá druhá pieseň slovanských národov, a tým aj slovenský národ že je samostatným národom a nie iba súčasť československého kmeňa tak, ako sa domnieval Ján Kollár, ale stanovil aj jednu úplne novú poetiku literatúry, novú cestu literatúry, ktorou by sa mali ubrať všetky slovanské národy. Po vývinových štádiách literatúry, ktorými boli symbolická forma, klasická a romantická (čo Štúr znova preberá od Hegla), musí nastať prekonanie romantickej literatúry, a tým bude poézia slovanská. Poézia romantická, ktorá je charakteristická pre európsky západ, je poézia zúfalstva, vnútorného boja, psychických roztržiek, lebo jej subjekt sa láme medzi telesnosťou a duchom a v tomto chaose, kedy si uvedomuje silu svojej telesnosti, silu vášni a slabosť ducha, ktorý sa snaží túto silu prekonať – subjektu nezostáva iné, než zúfať: potvrdenie tohto západného literárneho zúfalstva sleduje Štúr od Vyznání Sv. Aurélia Augustína, cez trubadúrov, Petrarca, Shakespeara až po Byronovho Manfreda a Goetheho Fausta. Koniec éry romantizmu vidí Štúr v symbolickom geste, ku ktorému

dospel Goethe, keď pero, ktorým písal Fausta, odovzdal Slovanovi Mickiewiczovi: žezlo, štafeta literatúry musí ísť smerom na východ. Čiže výskum starobylej slovanskej poézie je Štúrovi len základom a východiskom, z ktorého buduje program novej estetiky a poetiky: slovanskej poézie. Tá nová budúca slovanská poézia nemá byť poéziou vnútorných emocionálnych rozporov a ľúbostného zúfalstva, nemá opisovať vášnivý erotický pomer medzi mužom a ženou, ale má stavať na nádherných príkladoch bratsko-sesterskej lásky, lásky k rodičom, rodine, rodinnému krbu. Nie nepokoj a zúfalstvo, ale harmónia, poriadok, zmierenie a vyrovnanosť – to sú ideály, integrály a imperatívy novej slovanskej poézie. Túto novú estetiku žiada aj od svojich študentov a stúpcov. No situácia, ktorá nastala vo sfére jazykovej reformy, sa zopakovala aj v oblasti estetiky a slovanskej poézie: keď čítal nádherné verše o zúfalstve divného Janka z pera svojho najoblúbenejšieho básnika a niekoľkotýždňového kulpínskeho učiteľa Janka Kráľa, nemohol to pociťovať inak, ako nôž do chrbta. A keď sa lyrický subjekt Ondriša Braxatorisa, či známejšieho pod pseudonymom Sládkovič, takisto vyznával zo zlomeného srdca, ako následku lásky k Márii Pišlovej, robil všetko preto, aby tento manifest básnického zúfalstva v jeho vlastných radoch nikdy neuvidel svetlo sveta. Ale tak, ako na úvod svojej historickej trýchlohry Holuby a Šulek napísal ďalší z jeho nasledovníkov a študentov Jozef Podhradský: Na Ďura aj keď budeš kladivom trávu do zeme zatíkať, aj tak vyrastie – rovnaké sa stalo aj so Štúrovým básnickým programom: jeho mladí študenti viac precítovali tú erotickú lásku k žene než harmonickú k rodičom a pri opise tejto lásky, ktorá ich často privádzala k zúfalstvu, brali si za vzor nenávidených západných romantikov a nie estetický program svojho učiteľa. Myslím si, že v tejto situácii ani Štúrovi nezostalo iné, ako byť romanticky zúfalý – jeho najbližší, dnes by sme to kolokviálne povedali, dali mu to vyžrať tým pedagogicky najnázornejším príkladom: na vlastnej koži. Program slovenskej poézie bolo mŕtvo narodené dieťa. Ešte aj ten Podhradský, keď písal snáď najväčšiu hru štúrovského obdobia, nebral si za vzor Štúrovu estetiku, ale sa evi-

dentne nakrmoval princípmi výstavby hry nenávideného západného, romantického, zúfaleho Shakespeara! Asi o 50 rokov neskôr si Lenin kdesi na margo poznamená: ak niekto niekedy s nami vybabre, budú to lotri z našich vlastných radov. Štúr ale Lenina, ako vieme, nečítal, a keď na vlastnej koži odhalil túto bolestivú pravdu, bolo už neskoro. Po estetickom programe Štúrovej poézie slovanskej, s istou toleranciou by sme mohli povedať, ani pes neštekol a keď sa niekto aj z úcty voči svojmu učiteľovi ubral touto cestou, ako napríklad Mikuláš Dohnány v hre Podmanínovci, čas vyriekol svoj nemilosrdný ortieľ: hra od svojho vydania roku 1848 už nikdy viac nevyšla, ani sa nehrala: nočná mora každého autora, ale aj veľavravné svedectvo.

A konečne, ako tretí moment Štúrovej činnosti: jeho politický program. Ten je vari romanticky najzúfalejší: myšlienka istého politického vymedzenia slovenskej krajiny, čiastočná autonómia v rámci Uhorska, účasť v revolúcii 1848/49: začínať na strane revolúcie a skončiť na strane kontrarevolúcie, na čom sa neskôr, ako je známe, bavil aj Karl Marx, začínať na pražských barikádach proti Viedni a skončiť pod zástavou viedenskej orlice, a za tento politický obrat byť Viedňou odmenený izoláciou, policajným dozorom, takže v tom najromantickejšom spomedzi všetkých zúfalestiev zúfalstva – urobiť posledné salto mortale a začať velebiť imperátorstvo ruských cárov, hľadať ochranu pod veľkými krídlami matičky Rusi a pravosláví ako spoločnom náboženstve všetkých Slovanov – toto zúfalstvo zúfalstva môže skrátiť už iba jedno: dobre mierená guľka. Ako vieme, ani mieriť z pušky dobre nevedel – strelil si do nohy. No vtedy sa už aj osud nad ním zlutoval a skrátil zúfalstvo jeho romantickej duše, o ktorej ani nevedel, ako je silne romantická.

Keď si tak dáme vedľa seba tieto potenciálne prvky odkazu Ľudovíta Štúra vedľa seba, odkazu na poli kodifikácie novej spisovnej slovenčiny, odkazu na poli literárnoestetického programu a odkazu na poli politikom, asi by sme nemali karhať niektorého z našich potenciálnych maturantov, ak zahlási, že ten Štúr, keď sa tak lepšie na neho pozrieme, bol

vlastne lúzer. Nič zo svojich predsavzatí nepresadil, jeho programové predstavy boli mylné, čas a doba ich neverifikovali, stále ťahal za kratší koniec: aj v oblasti teórie, aj v oblasti praxe.

Je takýto človek hoden nasledovania? Prečo nenasledujeme hoci-ktorého iného lúzera, ktorými sa hemží svet okolo nás, s ktorými sa denno-denne stretávame – ale just sa nám predkladá lúzer Štúr ako nasledovaniahodný vzor všetkých slovenských vzorov?

Iba ak by...

Iba ak by v tom Štúrovom odkaze, v tom jeho duchu bolo niečo skryté, niečo romanticky neuchopiteľné, ideálne, niečo, čo nie je z tohto sveta, v ktorom vidíme jasnú deliacu čiaru medzi úspešnými a lúzrami.

Iba ak by v tom Štúrovom odkaze, v tom jeho duchu bolo niečo vzorové, paradigmatické, niečo, čo je vysoko nad sférou pozemských úspechov a poklesov, letu a pádov, niečo, čo je tak ideálne, že je stále, večné.

Niečo, čo nás fascinuje, niečo, ako starobylé mýty o Prometeovi či história o ukrižovanom Kristovi. Niečo, čo jednotne cítime, že aj keď ťa pribijú na skalú alebo na kríž a nejaký orol ti každý deň bude vyďobávať pečeň, ktorá sa cez noc zrastie, alebo nejaký vojak ťa kopijou prepicháva na boku – cítime, že to nie je prehra, že stálo to za to, že ten oheň, ktorý bol pred tým zažatý a vzplanul v duchu ľudí a ich sveta – je viac, ako hociktorá pozemská potupa.

To naše poznanie, že vieme, že ukradnutie ohňa či spasenie z viery je správne, aj keď ich nositeľov čakala cesta života trnistá, to je tá perspektíva, ktorá nám nedovolí pozeráť sa ani na Štúra ako na toho, kto prehral. Lebo na konci jeho cesty nie je zbabraný výstrel na poľovačke, ale oslobodený zvrchovaný národ, národný štát, bratstvo s národmi sveta.

A to je hodné nasledovania.

Je to vitrína, v ktorej si úzkostlivo, priam s posvätnou bázňou strážime niečo, čo sa pre aktuálny svet ukazuje skôr ako potrebné, ale nikdy nie ako zbytočné.

Literatúra:

- BAKOŠ, Ľudovít: *Ľudovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenské školy*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1957.
- ČELOVSKÝ, Samuel: *Mladosť Félixu Kutlíka*. In: *Z kultúrnych dejín Slovákov vo Vojvodine*. Báčsky Petrovec : MOMS Báčsky Petrovec, 2010.
- MATUŠKA, Alexander: *Štúr*. In: *Profily a portréty*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1972, s. 293-302
- ŠTÚR, Ľudovít: *Nedelné školy*. Slovenské národné noviny, 1845, číslo 5, 6. In: Ľudovít Bakoš: *Ľudovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenské školy*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1957, s. 280-284.
- ŠTÚR, Ľudovít: *Vzdelanosť a osveta*. Úryvok. Slovenské národné noviny, 1846, číslo 74-77. In: Ľudovít Bakoš: *Ľudovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenské školy*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1957, s. 284-292.

Stretnutie slovenských dolnozemských učiteľov

V októbri, keď vrcholila oslava dvojstého výročia narodenia Ľudovíta Štúra, z postu učiteľky slovenčiny žiakov Gymnázia Jána Kollára so žiackym domovom v Petrovci žiada sa mi a je mi cťou prehovoriť medzi vami a prihovoriť sa váženému fóru k nastolenej téme - trochu inak. Nemienim tu preberať zmeny súčasnej slovenčiny, ktorá ako všetko kráča s globalizovanou, stechnizovanou a odcudzenou dobou, a teda v porovnaní s jej archetypálnou, Štúrom kodifikovanou podobou, je prirodzene iná. Skôr to bude pokus o esejisticko-sociologickú zmienku. Ako taká vyústila z návštevy výstavy Ľudovít Štúr - mílniky života, ktorou sa na Bratislavskom hrade otváral Rok Ľudovíta Štúra, kam sme sa boli dostali s ocenenou žiačkou na literárnom súbehu Prečo mám rád slovenčinu, Slovensko - s témou Ako Štúr rezonuje u Dolnozemcov. Podnetnou bola i prednáška profesora doktora Michala Babiaka na Stretnutí dolnozemských učiteľov v rámci Slovenských národných slávností (a najmä skvostné prednášky na danú tému - aké nám pripravili vážení profesori L. Lenovský a M. Babiak, ktoré sú vhodným šlagvortom k mojej skromnej zmienke), v rámci ktorej sa nás spýtal, či Štúr v nás žije, alebo je len duchovná mŕtvola, ktorá nám nemá čo povedať, a patrí do pomyselnej vitríny „siene slávy“ zašlých časov. A len formálne a príležitostne si ho oprašujeme. Otestovala som členov literárneho krúžku Sládkovič otázkou: Čo poznám z odkazu Ľudovíta Štúra? A na základe ich odpovedí a vzájomných rozjímaní vznikol program ku Dňu školy.

2. októbra 2015 bol Deň Gymnázia Jána Kollára so žiackym domovom v znamení 90. výročia literárneho krúžku Sládkovič, ktorý bol v našej škole založený šesť rokov po založení samotného gymnázia, teda 1. októbra 1925, a to profesorom, neskoršie akademikom, Andrejom Siráckym. Krúžku prischlo meno najväčšieho štúrovského básni-

ka. Takéto gesto bolo z radu nespočetných, v duchu štúrovských tradícií - teda keď sa písal rok 1925 „sládkovičiari“ si pripomínali 80. výročie založenia Nedeľnej školy horlivým štúrovcom - kaplánom Štefanom Homolom.

Ďalší dejinný výjav z práce krúžku bol východiskový pre program a následne i túto zmienku: Žiaci krúžok Sládkovič na petrovskom gymnázii si v treťom roku pôsobenia, ešte na jeseň roku 1928, zaobstaral veľký rádioprijímač za cenu 95-tisíc dinárov. Bola to možnosť pre žiakov gymnázia a hostí dvakrát alebo trikrát týždenne počúvať rozhlasový program zo sveta. Poplatok pre hostí bol 2 dináre. Počúvať hudbu a tvoriť, aká metafora! Aké predsavzatie! Aká vehemencia!

Z tohto plnohodnotného výjavu sa dalo vyčítať, s akým, samotným Sládkovičom povedané, PORYVOM pokračovali v duchu ideí zakladateľov - medzi dvoma svetovými vojnami a potom aj po druhej svetovej vojne – „výtečne“ a nápadito.

ZÁPÁL bol kľúčový. Nielen v procese vzdelávania, ale aj v osvojovaní si vedomostí a úrovne.

Neskoršie prischlo krúžku označenie – samovzdelávací. Hovorí to o tom, že v pravom zmysle slova to bol samovzdelávací krúžok, ktorý ponúkol žiakom novú formu získavania poznatkov a ohromné možnosti prezentovania svojich vlastných ideí, skúmania, rozmyšľania, vyjadrovania sa.

Sládkovič bol akoby hybnou silou celého gymnázia. Žiaci tu vždy mali hlavnú úlohu, kým profesori sa stávali len pomocou a podporou. Konali ako dospelí a cítili plnú zodpovednosť za napísané alebo vyslovené slovo.

VERVU, oduševnenie, nadšenie, Srbi tomu hovoria zanos, zápal a zodpovednosť k slovu a myšlienke prejavili „sládkovičiari“ aj roku 1981, keď sa, možno, ireálne, spolu so Zoranom Predinom, slovinským pesničkárom, alegoricky, zasa piesňou Praslovan, pýtali: *„Kto teba Praslovan plávať naučil, že si preplával tú veľkú ruskú rieku a do mojich génov sa nastahoval.“* Vtedy to bola politická satira, ktorou spolu

s pesničkárom reagovali na podfuky socialistických pohlavárov, ktorí zneužívali všetko, čo sa zneužívať dalo. Ale ten zápal pretrvával. Prihlasovali sa k slovanským ideálom, k štúrovským tradíciám. Uctievali si slovo. A zasadzovali sa za kriticky formulované myšlienky. A tá naša slovenčina v minulom storočí mala veľké očakávania. Neskôr bola nadviazaná aj spolupráca s novosadským rozhlasom, príspevky a diela sa odosielali do týždenníka Hlas ľudu, časopisu Nový život...

V októbri 1970 sa práve v radoch „sládkovičiarov“ zrodila aj idea založenia mládežníckeho časopisu Vzlet, z radov Sládkoviča vyšiel naozaj veľký počet slovenských vojvodinských spisovateľov, básnikov, prozaikov, dramatikov, jazykovedcov, profesorov, učiteľov..., z ktorých spomeniem len tých najznámejších: Paľo Sabo-Bohuš, Juraj Mučaji, Andrej Ferko, Juraj Spevák, Juraj Tušiak, Miroslav Krivák, Pavel Grňa, Ján Labáth, Michal Babinka, Pavel Mučaji, Viera Benková, Tomáš Čelovský, Zoroslav Spevák-Jesenský, naša známa jazykovedkyňa Mária Myjavcová... a mnohí ďalší publicisti, redaktori, jazykoví redaktori.

Nie náhodou, príležitostne, ten náš pohľad na vec už môže byť kritický, sebakritický, atypický, demýtizujúci či obrazoborecký. A dnes sa pýtame? Či z toho vzletu, zápalu a zodpovednosti k slovu, metaforicky povedané – z tej piesne – z dejinných kapitol našej školy, dnes niečo zostalo, alebo si literárny krúžok Sládkovič dnes žije akýmsi novým životom v 3. tisícročí, nie už božej doby, ako si na toto naše tisícročie básnicky posvietil Milan Rúfus.

Čo si tak asi myslí Štúr dnes!? Čo si s ním spolu myslia bývalí „sládkovičiari“. Akí sa to postslovania z nás stávajú? Či v nás je niečo zo širokej slovanskej duše. Snáď takáto rečnícka otázka by mala rezonovať dnes v slovanskom svete – či sa dosť činíme v misii herderovsko-kollárovsko-štúrovských humanistických ideálov a zachovania slovenského života minorít, či to má blízko k tomu, čo nám dávali naši učitelia!

Zhadzovanie čohokoľvek sa dnes nosí. Sú i také hypotézy, že si Štúr zámerne strelil do nohy, keď videl, že sa nenapĺňajú jeho predsavzatia. Ako v spomienkach písal slovenský buditeľ Daniel Lichard, vo svojej

ideálnosti nebral osoby a veci, aké sú, ale aké by mali byť. Tak aj v slovanskej otázke. Štúr sníval o akejsi slovanskej federácii na čele s Ruskom, ktoré mu silne imponovalo, ako zjednotiteľom – čo je hlavnou myšlienkou jeho diela Slovanstvo a svet budúcnosti. Bol síce sklamaný súdobou realitou slovanských národov, no zároveň bol skalopevne presvedčený o veľkolepej budúcnosti, ktorá na slovanské národy čaká. Slovanské vedomie, že všetci sú zodpovední za všetkých, je opakom západného individualizmu.

V Štúrových očiach sa pri porovnávaní dvoch protichodných svetov Slovanstva a Západu jedná o súboj medzi duchovným prázdnom a materializmom Západu a duchovným a mravne čistým Východom, ktorý v tomto porovnaní jednoznačne víťazí. Pričom Slovania sú dokonca schopní pre morálne vyššie hodnoty zrieknuť sa všetkého.

Ajhľa! Široká slovanská duša sa zapredáva konzumu. Ľudia sú si navzájom tovarom, ktorý sa ľahko skonsumuje. Ako zamedzovať, podmienčne povedané, krízu všeslovanstva, krízu hodnôt a mravov, až krízu ľudskosti, na akú naráža ľudský druh.

Či my tie praslovanské gény v nás zveľaďujeme a dôstojne unesieme? Dolnozemský národne cítiaci sentiment matnie. S imelovou podstatou na periférii dvoch slovanských kmeňov. Prichodilo by mu diogenovsky hľadať nového postslovana, rebela podľa štúrovského archetypu. reRomantizovať sa. Samovzdelávanie u žiakov čoraz väčšmi patrí už len do pomyselnej siene slávy zašlých časov. Učitelia stále robia svoju prácu s menším alebo väčším oduševnením, aké by sa očakávalo v špecifických podmienkach národnostného školstva?

Čo sú teda tie naše najväčšie milníky?

Stráca sa zápal. K slovu, ku gramotnosti, ktorá nie je záväzná, k povinnému čítaniu v kultúre nečítania. Dekadentní kovboji a dievčatá v rozkvet Microsoftu slovenčinu potrebujú len minimálne. Načo sú metafory, načo syntax, načo vedieť o bezodnej diere, o oživení na duchu, ako vonia konvalinka, čo je báseň. Učitelia dnes majú asi najbližšie k štúrovským učiteľom kedysi. Musia mať premyslený systém, impera-

tív má byť učiť žiakov chcieť sa učiť a chcieť sa rozvíjať. Učiť ľudskosti a citom viac ako kedykoľvek predtým. Učiť piesni! Na dôvažok čeliť nevzdelaneckým predpojatostiam, ktoré zhadzujú našu dolnozemskú slovenčinu považujúc ju za falzifikát verzus tá pravá – originálna slovenčina. A k tomu obhajovať si ju aj takú, uznajme, poriadne „zaparľoženú“. Potenciálna dolnozemská mladá elita odchádza hore do Únie – a tam sa po slovensky naučí. A „uchlebí“. A my tu dolu zostaneme v harmonickej láske a v pokore nad naším slovenským životom. A táto vertikála je melodramatická a musí dodávať vzpruhu podľa paradigmy našich voľakedajších autorít.

Gymnázium a krúžok Sládkovič je inštitúcia svedomia. Vnáša pochybnosti i do hodnotenia vlastného života. Taký je vznešený odkaz našich dejín. Záujem o krásne slovo a zápal z neho nebezpečne klesá, ako i počet žiakov, no aj tak sa zatiaľ nestáva, že mladých cyber postromantických rebelov – entuziastov – na škole niet. Aby naprávali chyby v programe pri hesle: Húska biela s červenými ústy. Alebo si spolu s týmito našimi zverencami tíško odriekať Jednoduché slová „sládkovičiar“ básnika Juraja Tušiaka pri príležitosti jeho nedožitých osemdesiatky. Aby nám v zanikaní nezanikli. A vtedy sme si k „lúzrovi“ Štúrovi najbližšie.

Názor Igora Branislava Štefánika na písanie „y“

Igor Branislav sa narodil 11. novembra 1873 v Košariskách ako v poradí druhé dieťa Pavla Štefánika a Albertíny. Základné vzdelanie získal v rodisku a na Myjave. Gymnázium navštevoval v Bratislave a VII.-VIII. triedu ukončil v Kežmarku, kde i maturoval. V štúdiu pokračoval na peštianskej univerzite, právo. Teológiu študoval v Šoproni a Prešove, filozofiu a psychológiu na Univerzite v Rostocku. Po ukončení štúdia bol 12. októbra roku 1898 biskupom Pavlom Zelenkom ordinovaný za kňaza v Miškovci. Pôsobil ako kaplán v Sarvaši a v Liptovskom Mikuláši. V roku 1902 bol 4. marca zvolený za farára na Myjave. V tomto roku dostal aj pozvanie za kňaza do Palanky (Vojvodina, Bačka). Do Palanky prišiel 4. júla 1903. Pôsobil tu ako farár až do roku 1920. Oženil sa 27. apríla roku 1904 so Zuzanou Šusterovou z Pivnice, dcérou známeho obchodníka a národného dejateľa v Pivnici Pavla Šustera. Pôsobil ako farár s menšími prestávkami v B. Palanke a Nadlaku.

Nové pomery v cirkevnom zbore po prvej svetovej vojne a najmä nízky plat zapríčinili jeho opätovný odchod v roku 1924, teraz do Nadlaku. V Nadlaku bola podobná situácia ako medzi vojvodinskými Slováckmi. Nezákonnosť a zlé pomery medzi nemeckými a slovenskými evanjelikmi sa usiloval vyriešiť tak, že žiadal samostatné biskupstvo. Svojimi požiadavkami a činnosťou privolal na svoju osobu len problémy a nevraživosť. Stálo ho to veľa síl a peňazí, lebo boli proti nemu vynesené súdne obžaloby z porušenia disciplíny. V roku 1927 opustil Nadlak a vrátil sa do Nového Sadu. Na živobytie si zarábala ako novinár, učiteľ náboženstva na gymnáziách, preparandiách a občianskych školách, a tiež ako administrátor cirkvi v Binguli. Od 1. mája 1934 bol na nútenom dôchodku, postihla ho porážka pravej časti tela, čím sa stal úplne práceneschopným. Po tridsiatich rokoch služby dostával mesačne 1000 dinárov dôchodku, čo nepostačovalo na živobytie a nevyhnut-

né lieky. Počas celého života sa venoval písaniu, prekladom, prednášal v rôznych spolkoch na témy politické, náboženské a hospodárske. Zomrel 25. apríla 1940 v Novom Sade, kde je i pochovaný.

Okrem politickej činnosti a kňazskej práce sa Igor Branislav Štefánik ako vzdelanec venoval tiež literatúre, napísal niekoľko krátkych poviedok a divadelných hier.

Od príchodu na Dolnú zem sa až do konca života stretával s obyčajným ľudom, všimal si mnohé skutočnosti, ktoré väčšine vysokovzdelaných ľudí tej doby unikali alebo im nevenovali patričnú pozornosť. Ako kňaza a potom aj učiteľa ho zaujali predovšetkým problémy žiakov a obyčajného sedliackeho ľudu so slovenským pravopisom, predovšetkým s písaním „y“. Vo svojich rukopisoch zanechal veľký počet článkov, ktoré napísal na tému pravopisu. Posielal ich Svetozárovi Vajanskému a tajomníkovi Matice slovenskej. Žiaľ, ani jeden článok nebol uverejnený.

Zastával názor, že „pravopis má vychádzať zo živej reči národa, z nej má pochádzať a k nej sa má vracieť.“ Pod národom chápal miliónové masy Slovákov a Sloveniek, ktorým je slovenčina materinským jazykom, a ktorí ten jazyk v skutočnosti neovládajú v dostatočnej miere. Väčšinou používali nárečia, tiež podliehali vplyvu jazykov národov, s ktorými žili. Uvedomoval si aj skutočnosť, že slovenčina ako živý jazyk sa ustavične vyvíja a mení, lebo v minulosti sa hovorilo a písalo inak a v jeho dobe boli tiež evidentné zmeny. Veril, že „každý rozumný Slovák a každá rozumná Slovenka rozumne vie vyjadriť každú svoju rozumnú myšlienku na svojom materinskom jazyku, len prirodzené i logické by bolo pri gramotných, aby sa tak mohli vyjadriť aj na písme.“ Touto vetou Štefánik vlastne prízvukuje, že hovorená slovenčina a jej písomný ekvivalent nie sú v zhode. Poukazuje nato, že mnohí ľudia, ktorí vedia čítať a písať, v podstate pravopis spisovnej slovenčiny neovládajú. Navrhoval preskúmať pravopis slovenských vzdelancov, učiteľov, spisovateľov a ďalších. Posvietiť si, či sa držia pravidiel spisovnej slovenčiny. Podľa jeho názoru takých 99 % Slovákov neovládalo

pravopis v dostatočnej miere, lebo nemali nadostač peňazí, času, štúdií preštudovať a zvládnuť, osvojiť si jeho pravidlá, a pritom mať aj osobitný talent na jazyky. Vyzýval intelektuálov, aby si konečne uvedomili, že „slovenský pravopis je privilegiou a monopolom zopár učencov a nadaných spisovateľov“, kým milióny ľudí „hovoriacich pravou, čistou, ľúbou slovenčinou, nie sú v stave ani len jedon, jediný pravopisne správny list složiť a napísať.“ V príspevkoch uvádzal aj príklady slov, ktoré sa píšu s „Y“ a s mäkkým „I“ len preto, aby sa odlišili významovo. Podľa neho pravopis by nemal určovať význam slova, a preto obavy o „jasnosť, zreteľnosť, určitosť významu slova sú prázdne škrapule. Náš jazyk je taký ohebký a mnohostranný, že každý rozumný človek môže v ňom precízne vyjadriť každú rozumnú myšlienku.“ Podľa Štefánikovho názoru tvrdenie, „že slová rovnakého znenia nadobúdajú určitý význam len pravopisom“, neobstoí. Zmýliť sa významovo v slovách byť dobrý a biť palicou, viť vence alebo vyť ako vlk, ani jeden Slováč sa nezmylí. Ak by sa podľa pravopisu menil význam slova tým, že by sa písal ypsilon, tak potom aj pri mnohých iných slovách, kde je mäkké „i“, by bolo nutné zvážiť, ako ich písať, aby sa význam rozlišoval. (list – papier – na strome, líce – tvár – rub látky). Navrhoval uviesť pravidlo „v slovenských slovách „Y“ sa nepíše.“ Výnimkou sú iba slová byť – biť, pysk – pisk, ryť – riť, výr – vír, vyť – viť. Slová mi – mne a my – všetci ani v živé, ani v písanej reči nikdy nemôžu viesť k nezrozumiteľnosti. Druhou výnimkou by bolo písanie „y“ v cudzích osobných menách, ako napr. Harry, v cudzích odborných, technických slovách a vedeckých dielach.

„Úlohou pravopisu nie je pestovať, zachovávať a kultivovať všakové zastaralé alebo už nejestvujúce zvuky, litery, kmene, korene, útvary... lež postaviť sa do služby národa a na prirodzených osnovách jeho živej reči každému Slováčovi a každej Slovenke umožniť, aby každý mohol a vedel rozumne, správne i jasne položiť na písmo svoje myšlienky. Len týmto náčinom stane sa pravopis pravým hýbadlom jeho kultúry. ...“ Čítajúc jeho rukopisy a názory na rôzne témy, zaujal ma predovšetkým jeho názor na slovenský pravopis. Nastolila sa tak pre mňa znovu

otázka, do akej miery sa dejiny opakujú? Ako učiteľka si všímam, ako píšú žiaci a ich rodičia. Podobné problémy sa vyskytujú aj v súčasnosti. Pravopis sa stáva problematickým pre väčšinu Slovákov a najmä písanie tvrdého „Y“. Dejiny sa tak opakujú a na zváženie by bolo, čo s tým urobiť.

P. S.: V texte sú použité a citované nespracované rukopisy Igora Branislava Štefánika, ktoré sa nachádzajú v domácom archíve Jána Gubu, sú chránené pred recyklovaním a zničením.

Naša škola ako za čias Štúra

**„Hojže, Bože, jak to bolí,
keď sa junač roztratí,
po tom šírom sveta poli
na chlebovej postati...”**

Kto a čo je Lýceum Jozefa Gregora Tajovského v Nadlaku? A prečo Tajovského?

Škola, dnes s dvoma pobočkami, slovenskou a rumunskou, mala do minulého školského roku aj maďarskú škôlkarskú skupinu a malú štvortriednu základnú školu. Naša škola dnes zahŕňa: škôlky, základné štvorročné cykly, všeobecnovzdelávacie triedy s 5. - 8. vyučovacím ročníkom a lyceálne (gymnaziálne) triedy 9. - 12. (13.). Paradoxom je, že večná, nekonečná rumunská školská reforma a jej školské a neustále novelizované zákony určujú za povinné desaťročné školstvo. Tak sa 9. a 10. trieda stávajú zložkou povinného všeobecnovzdelávacieho rumunského školstva a zároveň aj nižším stupňom lýcea, po slovensky gymnázia. A gymnázium sa v Rumunsku označuje 5. až 8. trieda.

Tajovského, lebo ten údajne v budove postavenej podľa plánov Slováka, architekta Michala Harminca, pôsobil na sklonku svojej účtovníckej kariéry v nadlackej filiálke Ľudovej banky. Na jednom z troch dobových písacích stolov má aj tabuľku.

Takto vyzerá štatistický stav slovenskej sekcie nadlackej školy.

Aktuálna situácia slovenských škôlok v Nadlaku

Skupina	Počet žiakov
1. malá	13
2. malá	15
3. malá	17
4. stredná	17
5. veľká	14
6. Zmiešaná skupina s celodenným programom	17 = 12

Aktuálna situácia slovenských žiakov v Nadlaku od prípravného až po maturitný ročník

Trieda /Sekcia	Počet žiakov/trieda
Prípravný ročník - slovenská sekcia	15
I. C - slovenská sekcia	13
II. C - slovenská sekcia	21
III. B - slovenská sekcia	13
IV. C - slovenská sekcia	17
V. D - slovenská sekcia	15
VI. C - slovenská sekcia	19
VII. D - slovenská sekcia	13
VIII. D - slovenská sekcia	19
IX. C - slovenská sekcia	14
X. D - slovenská sekcia	16
XI. D - slovenská sekcia	19
XII. D - slovenská sekcia	10
XII. E - slovenská sekcia	10

SúčasnÉ vedenie školy
Riaditeľ: prof. Dr. Pavel Husárik
Zástupkyňa riaditeľa: prof. Simina Dragomir
SúčasnÉ Teoretické lýceum Jozefa Gregora Tajovského v Nadlaku je
inštitúciou, ktorá od roku 1961 zoskupuje dve sekcie, rumunskú
a slovenskú (1961 - 2015)

MOTTO

„Každé dieťa, ktoré vzdeláme, bude človekom, ktorého si získame.”
(Victor Hugo)

POSLANIE ŠKOLY

„Zabezpečujeme rovnosť šancí prostredníctvom pestrej a rôznorodej výchovy.”

V našej škole sa celkovo učí 1170 žiakov a detí, z čoho 289 sa učí všetky predmety v rámci materských škôl, základnej desaťročnej školy a vyššieho stupňa lýcea po slovensky. Len predmet rumunský jazyk a literatúra prebieha v rumunčine.

Cudzie jazyky sú: angličtina, francúzština, nemčina, ruština a latinčina.

V rumunskej sekcii nášho lýcea je zapísaných 881 detí a žiakov, z ktorých 75 dochádza zo susedných rumunských lokalít.

Z cca 800 nadlacksých detí rumunskej sekcie sa slovenčinu ako materinský jazyk učí 63 detí v 5. až 8. triede základnej školy.

V lyceálnych triedach sú to ďalšie štyri skupiny s počtom 93 žiakov. Celkovo ich je teda 156.

Rómčinu sa ako materinský jazyk učí 5 skupín s počtom 35 žiakov.

Vyučujeme v desiatich budovách. Platíme nájomné za sedem z nich: 3 patria evanjelickej cirkvi, 2 pravoslávnej cirkvi, jedna rímskokatolíckej cirkvi a jedna gréckokatolíckej cirkvi v Nadlaku. Ročne je to približne 400.000 lei, skoro 90.000 eur.

Za podporu zo Slovenska vrelo ďakujeme! Ale potešilo by nás aj to, keby sa z fondov EÚ dostavala nová moderná budova, ktorej výstavba stagnuje už nejakých 7-8 rôčkov.

Niektó sa pýtal, či do nej poputujeme aj s menom Jozefa Gregora Tajovského. Ja pevne verím, že áno. A tie dva, či tri stoly si aj podelíme. Dva stoly by v novej budove neobstáli ani pri prehlásení, že za nimi sedával Tajovský.

To, čo nás mrzí, je fakt, že počet nášho slovenského žiactva je stále menší a menší. Toto je smutným faktom hodným zamyslenia tak v Nadlaku, ako i na Bihore.

Už dávno zanikla Základná osemročná škola v Starej Hute. A prednedávnom aj škôlka.

Kritický je stav aj v Novej Hute, v Šaranoch a Gemelčičke.

Bratské Lýceum Jozefa Kozáčka v Bodonoši sa ešte drží. Ale aj tam ubúda žiakov najmä v prípravnej triede.

V Nadlaku zanikla Základná škola pre I. - IV. triedu v Starých Viničiach. Udržala sa aspoň škôlka s jednou vychovateľkou a 12 deťmi.

Čo už, veď starneme a naše komunity sa vyludňujú podobne, ako to vyznieva v Chalupkovej básni:

„... a čo mladé zutekalo
a čo staré nevládalo...“

Napriek tomu verím, že sa udržíme.

Niektoré metódy práce učiteľa na I. stupni krajskej základnej školy

V rámci vyučovacieho procesu v primárnom vzdelávaní našej školy (Materská škola, všeobecná škola, gymnázium a kolégium s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti) rozvíjame nielen na hodinách slovenského jazyka, ale aj na iných (pretože sú vedené v slovenskom jazyku) nasledovné jazykové kompetencie vychádzajúce z ISCED-u 1, z ktorého vychádza vyučovanie v školách v SR. Aj vďaka tomu môžeme dosiahnuť porovnateľné výsledky so slovenskými žiakmi.

Poznávacie a rečové kompetencie

Motorické zručnosti

- 1) Samostatne písať jednoduché texty s dôrazom na dodržiavanie základných parametrov písma (písané alebo tlačené písmo).
- 2) Prečítať, podľa predlohy odpísať alebo podľa diktovania napísať a prečítať arabské číslce v súvislosti s učivom v matematike.

Verejná prezentácia textu, verejný prejav

- 1) Pri ústnom prejave dodržiavať správne dýchanie, artikuláciu a spisovnú výslovnosť.
- 2) Osvojiť si výslovnostnú normu.
- 3) Reprodukovať umelecký aj vecný text (doslovne, podrobne, stručne).

Pamäťové, klasifikačné a aplikačné zručnosti

- 1) Zapamätať si potrebné fakty a definície a vedieť demonštrovať ich znalosť.
- 2) Vysvetliť podstatu osvojených javov a vzťahov medzi nimi.
- 3) Pri písomnom prejave aplikovať pravopisnú normu.

Analytické zručnosti

- 1) Uskutočniť jazykovú analýzu textu, vyhľadávať jazykové javy, vyhodnocovať ich a postupne zatrieďovať.

Tvorivé zručnosti

- 1) Tvoriť vlastný text.
- 2) Ústne prezentovať vlastný text.
- 3) Napísať krátky príbeh (vlastný zážitok alebo vymyslený príbeh).
- 4) Porozprávať príbeh na danú tému (podľa názvu, obrázkov atď.) s použitím priamej reči.
- 5) Dokončiť rozprávanie alebo neukončené prozaické dielo.
- 6) Zdramatizovať kratší prozaický alebo básnický text.

Informačné zručnosti

Používať jazykové príručky a slovníky, korigovať podľa nich vlastné texty.

Komunikačné zručnosti

- 1) Adekvátne komunikovať s prihliadnutím na komunikačnú situáciu.
- 2) Vyjadrovať sa neverbálne a chápať neverbálnu komunikáciu.
- 3) Verejne prezentovať a obhájiť vlastný názor.

Na hodinách čítania na I. stupni ZŠ rozvíjame: Poznávacie a čitateľské kompetencie

Technika čítania a verejná prezentácia textu

- 1) Na základe predchádzajúcej prípravy správne, plynule a s porozumením čítať nahlas aj potichu po príprave textu, ktorých obsah, štýl a jazyk sú primerané skúsenostiam žiaka.
- 2) Pri hlasnom čítaní dodržiavať správne dýchanie, artikuláciu a spisovnú výslovnosť.
- 3) Výrazne čítať kratšie úryvky z literatúry pre deti a mládež.
- 4) Výrazne recitovať básne, úryvky z prózy.
- 5) Pri čítaní dramatických textov výrazne reprodukovať priamu reč.

Pamäťové, klasifikačné a aplikačné zručnosti

- 1) Zapamätať si potrebné fakty a definície a vedieť demonštrovať ich znalosť.
- 2) Vysvetliť podstatu osvojených javov a vzťahov medzi nimi.

Analytické a interpretačné zručnosti

- 1) Zostaviť osnovu prečítaného textu.
- 2) Určiť hlavnú myšlienku prečítaného textu.
- 3) Prerozprávať obsah prečítaného textu.
- 4) Vyjadriť svoje pocity a zážitky z prečítaného textu.
- 5) Vyhľadávať, identifikovať v literárnych textoch hlavné a vedľajšie postavy, literárne a jazykové prostriedky, vybrané pojmy a výrazy.
- 6) Pri jednoduchom rozbere literárnych textov používať literárne pojmy.
- 7) Hodnotiť postavy literárneho diela, určiť ich vzájomný vzťah.
- 8) Odlišovať prozaické a básnické texty.
- 9) Odlišovať umelecké a náučné texty.

Tvorivé zručnosti

- 1) Zreprodukovať a zdramatizovať časť rozprávky, poviedky alebo povesti.
- 2) Na základe vlastnej fantázie dokončiť začatý príbeh vo forme rozprávania, dramatizácie a ilustrácie.
- 3) Napísať krátky prozaický útvar.
- 4) Tvoriť jednoduché rýmy.
- 5) Inscenovať kratší dramatický text.

Informačné zručnosti

- 1) Orientovať sa v školskej knižnici.
- 2) Budovať si vlastnú knižnicu.

Námety na vyučovanie slovenského jazyka v prostredí krajanskej školy

Ponúkame niekoľko námetov a nápadov, ktoré by mohli uľahčiť vyučovanie a zároveň zvýšiť záujem žiakov o vyučovanie slovenčiny. Dôležité je preferovať učenie a zapamätávanie v škole na vyučovacej hodine, nakoľko v domácom prostredí nemusia mať všetci žiaci rovnaké podmienky na učenie – máme tým na mysli hlavne jazykovú vybavenosť rodičov, prípadne súrodencov alebo starých rodičov, ktorí by mohli byť pri domácej príprave (ústnej alebo písomnej) žiakov nápomocní. Metódy využívané pri práci so žiakmi sa prelínajú a často závisia od rôznych faktorov, ktorými sú hlavne obsah učiva a ciele vyučovacej hodiny, ale aj osobitosti žiakov v triede, materiálne podmienky a samozrejme aj tvorivosť učiteľa.

Klasické vyučovacie metódy:

- slovné,
- názorné,
- praktické.

Používame hlavne v rámci expozície a fixácie učiva.

Základné frázy

Základné frázy, slová a slovné spojenia používané v jazyku, resp. počas hodiny – bežné pre obidva jazyky, je vhodné v slovenskom jazyku napísať na samostatné tabuľky a vyvesiť na viditeľné miesto. Žiaci ich tak majú počas celého roka na očiach a kedykoľvek sa na ne môžu pozrieť, časom sa proces ich používania zautomatizuje a pohľad na ne slúži len na osobnú kontrolu, neskôr ich žiaci používajú samostatne bez zbytočného kontrolovania. Vhodné je spestriť ich nejakým príjemným detským obrázkom, aby sa deti na ne rady pozerali. Trieda, resp. jazyková miestnosť, by mala byť plná takýchto podnetov, aby žiaci všetko, čo potrebujú vedieť, mali na viditeľnom mieste a mohli si v prípade potreby pomôcť alebo overiť správnosť použitých slovných spojení. Z praxe sa nám osvedčili napr. tieto zrakové názorné pomôcky:

– popis jednotlivých predmetov a súčastí v triede na farebných kartičkách prilepených na konkrétne predmety (stolička, skriňa, tabuľa, lavica, stena, dvere,...),

– slovné spojenia a frázy – najlepšie na formátoch A1, A2 nad tabuľou alebo po bočných stenách triedy (pozdravy – dobré ráno, dobrý deň, dobrý večer, dovidenia, ahoj; pokyny – postav/te sa, sadni/te si, poď k tabuli, čítaj/te, píš/te, otvorte si knihy/zošit, zotri tabuľu...; prosby – môžem ísť na WC, môžem sa napiť, môžem si umyť ruky, prípadne môžeme k vetám a slovným spojeniam priradiť jednoduché obrázky,...:),

- slovenská abeceda – veľké a malé písané písmená
- príklady na rodovo triedené podstatné mená so zvýraznením rodovej slovotvornej prípony, zakončenia slovotvorného základu pod tromi ukazovacími zámenami ten, tá, to (TEN: strom, učiteľ, chlapec, žiak,... / TÁ: mama, učiteľka, žiačka, kniha,... / TO: mesto, pero, mydlo, vrece, plece, vysvedčenie,...).
- triedenie slovenských hlások: znelé, neznelé; mäkké, tvrdé, obojaké – s príkladmi,
- od druhého ročníka je možné dopĺňať zaujímavosti o Slovensku: hlavné mesto, mestá, rieky, pohoria, ...(aj s obrázkami).

Aktivizujúce metódy

- **diskusné,**
- **heuristické,**
- **situačné**

Kreslené pomôcky

Na spestrenie vyučovania, pri opakovaní slovnej zásoby je vhodné používať rôzne slovné pexesá – tematicky zamerané, dopĺňovačky, kreslenie s porozumením, projektové nástenné mapy a pod. Pre väčšiu názornosť uvádzame aspoň niektoré:

- slovné pexesá – môžu mať dva varianty: 1. slovenský jazyk a jazyk krajiny, 2. slovo a obrázok. Vhodné je zamerať ich tematicky, napr. na konkrétne slovné druhy alebo na niektoré druhové skupiny: zvieratá, rastliny, ovocie a zelenia, jedlo, časti domu a nábytok, číslovky, škola a školské pomôcky, rodina a kamaráti, rok – mesiac – deň, vo vyšších ročníkoch – slová s opačným významom, slová s podobným významom, atď.

– vláčik – resp. iný pripáateľný rad: pri preberaní novej témy sa zakladá nový rušeň (forma projektovej nástennej mapy na hárok A0 alebo A1), ktorý nesie výstižný jedno-/dvojslovný názov témy a zaň sa pripájajú ruše s jednotlivými novými slovami,

– zachráň zvieraťko pred dravcom – napr. na magnetickú tabuľu pripevníme mrkvičku a líšku – každé dieťa dostane – vyžrebuje si z „osudia“ určitý počet malých papierových zajačikov, na ktorých sú napísané slová v slovenčine. Ak žiak pozná ekvivalent takéhoto slova v jazyku krajiny, pripneme zajačika pod mrkvičku – zajačik bude ješ, ak nie, pripneme ho pod líšku a bude ješ líška. Deti sa budú určite snažiť umiestniť zajačiky pod mrkvu, po roztriedení všetkých zajačikov, môžeme poskytnúť možnosť zachrániť všetkých zajačikov pod líškou a viacnásobným zopakovaním správneho ekvivalentu zajačiky umiestnime pod mrkvu – môže odpovedať celá trieda zborovo,

– komentované kreslenie – u detí je veľmi obľúbené. Po tom, čo majú žiaci zvládnuté základné povely a pokyny, napíš, doplň, nakresli, môžeme jednotlivé témy precvičovať aj komentovaným kreslením – v nižších ročníkoch môže ísť o akúsi formu diktátu – kde deti zakresľujú jednotlivé predmety (jablko, pes, zošit,...), neskôr s ich vlastnosťami (červené jablko, veľký pes, riadkovaný zošit,...) – podobne, ako sa učia vyššie spomenuté modely, neskôr učiteľ hovorí príbeh a žiaci podľa viet v príbehu kreslia s porozumením jednotlivé súčasti. Napr.: Nakresli veľký dom, má dve poschodia, jedny veľké dvere a 2 (3, 4) okná/resp. 5 a viac okien. Strecha je červená a steny sú modré. Je to škola. Vpravo je veľký strom, pri strome sa hrá sedem detí s loptou a pod.

– motivačné obrázky – projektové nástenné mapy – napr. téma DOM – učiteľ pripraví dom, ktorého steny sa budú dať v jednotlivých miestnostiach otvárať (podlepené dva hárky veľkosti A1 alebo A2), žiaci do jednotlivých miestností dolepujú alebo dokresľujú nábytok a popisujú ich názvy. Téma JEDLO: do nakresleného stola dolepujú rôzne druhy jedál a nápojov – s popismi. Téma ĽUDSKÉ TELO: do obrysov obkresleného jedného žiaka vpisujú časti tela, podobne môžeme učiť aj

časti oblečenia, prípadne vytvárať postavy. Pre lepšie upevnenie slovnej zásoby je možné tieto projekty po skupinovom spracovaní, ktoré potom zostávajú v triede na stene, takisto spracovať už ako samostatnú prácu do zošita.

Využitie slovníkov

Pri učení sa nových slov a rozširovaní slovnej zásoby sa vo vyučovaní často používajú slovníky. Používanie slovníkov v školskej praxi má autodidaktický charakter hneď z niekoľkých pohľadov: 1. naučí žiakov ovládať abecedu, 2. rozširuje slovnú zásobu žiakov, 3. naučí ich pracovať s encyklopedicky abecedne usporiadanými publikáciami a 4. podporuje samostatnosť a aktivitu žiakov. Dôležitá je viditeľnosť tabuľky s abecedou. Pri nácviku práce so slovníkom by mal učiteľ využiť dostatočný časový priestor a rôzne formy práce od skupinových k párovým až individuálnym – podľa materiálnych podmienok školy. Cvičenia zamerané na prácu so slovníkmi by mali byť zaujímavo motivované a mali by vyvolať u žiakov záujem, aby sa nejednalo len o mechanické vyhľadávanie typu: nájdi slovo Častými problémami pri práci so slovníkmi sú aj: celková orientácia v slovníkoch, nedostatok času na vyučovaní venovaný slovníkovému vyhľadávaniu a jeho nácviku, nedostatočné materiálne vybavenie tried slovníkmi, usporadúvanie podľa druhého a ďalších písmen v slove. Slovníkovým cvičeniam by mali predchádzať cvičenia na upevňovanie znalosti abecedy a usporiadania slov podľa druhého a nasledujúcich písmen, napr.:

– tvorba radov slov začínajúcich vždy nasledujúcim písmenom (napr. tematicky zameraných na isté predmety, osoby, javy, zvieratá od nejakého písmena v štýle hry Meno – mesto – zviera - vec. Myslím na písmeno K, žiaci vymýšľajú k jednotlivým skupinám slová začínajúce na myslené písmeno, resp. môžu vymýšľať rady slov na nasledujúce pís-

mená, napr. 5 slov na ďalšie nasledujúce písmená: K – kniha, l – lopta, m – mačka, n – noha, o – okno, p – pero....

– tvorba viet alebo príbehov začínajúcich vždy nasledovným písmenom abecedy /vo vetách jednotlivé slová: Alenka bola celkom dobrá. Eva filmovala grécke hory. Chlapec ide jazdiť. (V príbehoch sa musí každá ďalšia veta začínať nasledujúcim písmenom abecedy – čo je trochu jednoduchšie).

– Riešenie rébusov: vytvor slovo z prvých začiatočných písmen obrázkov – žiaci vidia vedľa seba nakreslené napr.: mesiac, auto, čmeliak, kniha, autobus = MAČKA, podobne môžeme skladať slová napr. aj z každého tretieho písmena, z posledného a pod.

Slohové cvičenia

Po zvládnutí základnej slovnej zásoby a získaní návyku tvorenia jednoduchých viet, čítania s porozumením v slovenskom jazyku môžeme začať pracovať so slohovými cvičeniami zameranými na rozvoj komunikačných zručností žiakov. (Predpokladajme, že tento jav nastane v krajských školách medzi tretím a štvrtým ročníkom, v niektorých prípadoch na druhom stupni ZŠ). Ide v podstate o hravé aktivity, pri ktorých žiaci majú aktívne pracovať, vzhľadom na obmedzené komunikačné možnosti jednotlivca volíme častejšie formu skupinovej práce. Snažíme sa do 2- až 3-členných skupín spájať najskôr žiakov s rôznymi schopnosťami, neskôr žiakov s približne podobnými schopnosťami aj z toho dôvodu, aby sa tí menej šikovnejší nespoliehali na to, čo vytvorí druhí. Počas uplatňovania týchto foriem práce v priebehu školského roka sa snažíme členov skupín obmieňať, aby nepracovali spolu stále tí istí žiaci, ale aby si zvykli aj na spôsob a tempo práce ďalších svojich spolužiakov.

Nácvik textov spamäti

Súčasťou osvojovania si slovnej zásoby je v rámci vyučovania slovenčiny na krajských školách aj učenie sa textov spamäti, v prvých ročníkoch ide najmä o krátke básničky a pesničky, neskôr o väčšie literárne diela, ktorými sa žiaci prezentujú aj na rôznych recitačných, speváckych alebo divadelných súťažiach. Predpokladom pre ich správne naučenie sa je dôraz na lexikálnu, ale aj na fonetickú stránku textov. Veľkú úlohu v týchto prípadoch zohráva viacnásobné opakovanie počutého textu, predneseného učiteľom, prípadne vypočutého zo zvukovej nahrávky, niekoľkonásobné čítanie textu žiakmi, najskôr frontálne, potom individuálne a spoločné učenie sa spamäti. Vhodné je tejto úlohe venovať jednu celú hodinu. V praxi sa nám osvedčilo práve spoločné učenie sa, nakoľko, pokiaľ sa spoľahneme (zvlášť v nižších ročníkoch) na samostatné učenie sa jednotlivcov v škole alebo doma, nie je záručené, že výsledný efekt bude adekvátny požiadavkám kladeným na jazykový prejav žiakov krajských škôl. Žiak má v škole možnosť priamo konfrontovať, upravovať a tvarovať schopnosti svojich rečových orgánov k vyslovovaniu niektorých problematických hlások. Správna fixácia slov pri učení sa spamäti pomáha pri osvojovaní si a tvorení nových slov, hlavne odvodzovaním a ohýbaním. Celkovo možno postup učenia sa textov spamäti zhrnúť do nasledovných bodov:

1. Prvé čítanie alebo vypočutie zvukovej nahrávky.
2. Druhé čítanie alebo počúvanie s identifikáciou známych slov, prípadne vysvetlenie významu textu – pokiaľ žiaci textu rozumejú.
3. Tretie čítanie alebo počúvanie s výkladom významu učiteľom, pričom viackrát nahlas zopakuje hlavne foneticky náročné slová (zhluky spoluhláskových skupín a pod.).
4. Spoločné čítanie textu z tabule alebo dataprojektora, text zostáva pred žiakmi počas celej doby nácviku.

5. Skupinové čítanie po častiach, napr. jedna skupina alebo lavica prečíta jeden verš.
6. Skupinové čítanie celého textu.
7. Rozdelenie textu na menšie časti, ktoré sa začnú žiaci učiť vo dvojiciach spamäti, učiteľ priebežne počúva výslovnosť pri nácviku. Kontrola naučených častí.
8. Tzv. striedavý nácvik – učiteľ hovorí vždy každé prvé slovo, žiaci každé druhé slovo textu, potom si úlohy vymenia (žiaci každé prvé, učiteľ každé druhé), po čase text prekryjeme, zatvoríme tabuľu a skúsime tento postup bez náhľadu.
9. Učiteľ zotiera na tabuli alebo na fólii postupne niektoré slová a žiaci dopĺňajú chýbajúce – najskôr len po jednom slove v strofe, potom vo verši, potom po jednom slove v riadku, potom nechá oporné slová a nakoniec napr. zotrie slová striedavo, až nechá len z každého verša prvé slovo. Po takomto mnohonásobnom opakovaní by žiaci mali text na konci hodiny ovládať. Učiteľ stanoví termín, kedy budú žiaci z textu preskúšaní. Nestanovuje príliš dlhé časové obdobie – viac ako 7 dní, pretože žiaci môžu na povinnosť zabudnúť, alebo sa text začnú učiť – opakovať si ho až tesne pred dňom preskúšania, ale nestanovuje ani veľmi krátke časové obdobie 1-2 dni, lebo to môže na žiakov pôsobiť zase stresujúco.
10. Na začiatku každej ďalšej spoločnej hodiny do termínu preskúšania v krátkosti preopakujú text, pokiaľ majú v jeden deň spolu viac hodín, venujú sa mu na začiatku každej hodiny.

Komplexné výučbové metódy:

- projektové vyučovanie,
- skupinové vyučovanie

Využitie multimediálnych programov

V rámci zavádzania moderných informačných technológií sa aj v školskej praxi poskytuje učiteľom a žiakom priestor k ich využívaniu. V naše škole fungujú multimediálne učebne, ktoré sú vybavené počítačovou technikou, aj s pripojením na internet. V súčasnej dobe pokladáme za veľmi vhodné využívanie týchto možností. Pri práci s deťmi nižších stupňov odporúčame používanie rôznych multimediálnych programov, ktoré slúžia na precvičovanie a upevňovanie lexiky a jednoduchej gramatiky hravou formou. Veľkú pomoc nachádzame na portáloch určených na prípravu učiteľov na vyučovanie na Slovensku, hlavne www.zborovna.sk. Pracujeme s interaktívnymi tabuľami a multimédiami, informačno-komunikačné technológie sa stali už bežnou súčasťou nášho vyučovacieho procesu. Základom je naučiť žiakov pracovať s vyhľadávačom, naučiť ich zadávať slová v správnych tvaroch – orientácia hlavne na podstatné mená v základnom tvare.

Tvorba projektov

Približne jedenkrát do mesiaca sme si zvykli pracovať na nejakom školskom projekte. Konkrétnemu výstupu predchádza dôkladná príprava, kde žiakov oboznámime s témou, obsahom a formou výstupného projektu. Žiaci majú tiež možnosť rozhodnúť sa, či chcú pracovať v skupinách alebo individuálne. Vzhľadom na vekové osobitosti žiakov mladšieho školského veku prevláda v tejto forme práce hlavne tvorenie individuálnych projektov, čo je pochopiteľné. Do desiateho roku veku sa vyvíjajú hlavne ako individuality, a preto svoje projekty robievajú jednotlivo. Počas vyučovania sme riešili napr. nasledovné témy: *Ja a moja rodina, Triedenie živočíchov, Bociany v prírode, Slovenské hlásky, Pamätihodnosti Budapešti, Príroda Slovenska* a pod. Projekty zostávajú až do ďalšieho nového projektu vystavené v triede na viditeľnom

a očiam dostupnom mieste, aby si ich mali možnosť medzi sebou porovnať a prípadne sa motivovať prácou spolužiaka k novým výkonom.

Dramatizácia

Dramatizácia textov alebo audio-/videonahrávok sa stala súčasťou nášho vyučovacieho procesu. Plní niekoľko funkcií: okrem zapamätávania textu, ktoré však nepokladáme pri využití tejto metódy za prvoradé, rozvíja hlavne komunikačné schopnosti detí. Práve nie presné memorovanie textu postáv zabezpečí, že sa dieťa vie rýchlo zorientovať v myšlienke hraného a reagovať, čím musí v jazyku rozmyšľať a tvoriť vlastné vety a myšlienky. Preto sa nám veľmi osvedčilo využitie tejto metódy napr. pri sledovaní detských rozprávok. Deťom rozprávku niekoľkokrát pustíme, pozrú si ju, čím dochádza k nevedomej fixácii replík jednotlivých postáv, porozprávame sa o postavách, vytýčime si hlavné a vedľajšie postavy. Potom nasleduje fáza oddychová, počas ktorej deti tvoria napr. vlastné bábkky k hre, pričom rozprávka stále „beží“ na pozadí tabule alebo televízora tak, aby si mohli pozrieť, ako jednotlivé postavy vyzerali. Potom nasleduje fáza opakovania, kontrolujeme časovú postupnosť deja a nakoniec vlastná dramatizácia s vytvorenými bábkami a vlastným textom, často s videonahrávkou, aby mali žiaci možnosť spätnej väzby o kvalite svojho rečového prejavu.

Rôznorodosť metód pri rozvoji jazykových a komunikačných kompetencií

VÝCHOVNO-VZDELÁVACÍ PROCES

Výchovno-vzdelávací proces v Materskej škole, všeobecnej škole, gymnáziu a kolégiu s vyučovacím jazykom slovenským v Budapešti sa chápe ako jednotný, celistvý systém (postupnosť, sústavnosť, neustála interakcia) viacúčelovej inštitúcie, v ktorej sa vychovávajú a vzdelávajú deti od predškolskej výchovy cez elementárne vzdelávanie až po maturitu.

Kvalitné predprimárne vzdelávanie prebiehajúce v materskej škole zamerané predovšetkým na predškolskú výchovu, s dôrazom na rozvoj predčitateľskej gramotnosti, poskytuje stabilný základ pre školské vzdelávanie. Vzdelávanie na základnej škole je rozdelené do dvoch stupňov: nižšieho (prvého) a vyššieho (druhého), ktoré zahŕňajú 4 – 4 ročníky.

Na gymnáziu prebieha štvorročné denné štúdium. Formy práce, aktivity a metódy nadväzujú na obsah učiva základnej školy. Optimálne podmienky v žiakom domove všemožne podporujú žiakov a študentov tak v príprave na nasledujúci vyučovací deň, ako i v prekonávaní a zdolávaní rôznych skúšok, či iných prekážok.

OBSAH VÝUČBY

Jednotný obsah výučby – národné vzdelávacie štandardy – záväzné pre všetky typy škôl, vrátane národnostných škôl v Maďarsku, zabezpečuje Národný základný učebný plán (Nemzeti alaptanterv)¹, vyda-

¹ A Kormány 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelethe a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Magyar Közlöny 2012. évi 66. szám 10635.

ný vládnym nariadením v roku 2012, obsahujúci povinné vzdelávacie štandardy jednotlivých predmetov.

Špeciálne požiadavky pre národnostné školy sú zachytené v Národných smerniciach vydaných nariadením Ministerstva ľudských zdrojov v roku 2013.²

Rámcové učebné osnovy pre 1. – 4. ročník jednojazyčných a dvoj- jazyčných slovenských národnostných škôl určujú ciele vyučovania jazyka nasledovne:

„Prvotným cieľom vyučovania slovenského jazyka na prvom stupni je rozvíjanie jazykovo-komunikačných schopností a napomáhanie osvojovania si nevyhnutných znalostí. Rozvíjanie jazykových schopností nie je len cieľom, ale aj prostriedkom harmonického rozvoja osobnosti a jeho kognitívneho a emocionálneho rozvoja.”³

Hlavným cieľom predmetu slovenský jazyk a literatúra pre 5. – 8. ročník je: „(...), aby si žiaci uvedomili prednosti jazykovej a kultúrnej bohatosti, aby sa v nich vytvoril reálny obraz národa a menšiny. Dôležitým cieľom predmetu v 5. – 8. ročníku je osvojenie si jazyka na takej úrovni, ktorá je vhodná na kultivovanú a plynulú ústnu komunikáciu.”⁴

Na gymnáziu je hlavným cieľom: „(...), aby si žiaci uvedomovali prednosti jazykovej a kultúrnej bohatosti, aby sa v nich vytvoril reálny obraz národa a menšiny. Dôležitým cieľom predmetu je osvojenie si jazyka na takej úrovni, ktorá umožňuje kultivovanú a plynulú ústnu komunikáciu. Hlavnou úlohou jazykovej výchovy je spoznávanie jazyka ako meniaceho sa systému a rozvíjanie jazykovej kompetencie, aby žiaci vekuprimerane ovládali komunikačné prostriedky v písomnej a ústnej podobe, aby boli schopní ich funkčnej analýzy a aplikácie v praxi.”⁵

2 17/2013. (III. 1.) EMMI rendelet a nemzetiségi óvodai nevelésének irányelve és a nemzetiségi iskolai oktatásának irányelve kiadásáról. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1300017.EMM

3 A szlovák nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. 23/2013. (III. 29.) számú EMMI rendelet – a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet módosításáról. http://kerettanterv.ofi.hu/10_melleklet_nemzetisegi/szlovak/index_szlovak.html

4 Tamže

5 Tamže

V záujme najefektívnejšej výučby slovenského jazyka na základe uvedených cieľov je treba zosúladiť vyučovací proces s centrálnym obsahom predmetu a s požiadavkami tak, aby smeroval k dosiahnutiu požadovaných oblastí kompetencií čo najoptimálnejšie.

Školský vzdelávací program (Pedagogický program) a Miestne učebné osnovy prispôsobujú odborné vzdelávanie požiadavkám národných učebných plánov a rámcových učebných plánov, pričom sú doplnené aj špeciálnymi prvkami výchovno-vzdelávacieho procesu budapeštianskej slovenskej školy.

METÓDY A FORMY PRÁCE

Metódy, formy a prostriedky vyučovania slovenského jazyka a literatúry majú stimulovať rozvoj poznávacích schopností žiakov, podporovať ich cieľavedomosť, samostatnosť a tvorivý prístup k práci, pričom sa zvyšuje ich záujem aj o slovenskú kultúru, históriu a celkove o život (vrátane minulosti a súčasnosti) slovenskej národnosti žijúcej v Maďarsku.

Metódy sa majú vyberať tak, aby sa rozvíjali jazykové schopnosti (poznatie a používanie systému a pravidiel slovenského jazyka v ústnej a písomnej forme) a základné kompetenčné oblasti:

- komunikácia (tvorba textu v ústnej podobe, schopnosť prijímania a podania informácie),
- písomná gramotnosť (tvorba textu v písomnej podobe),
- čitateľská gramotnosť (správna technika čítania, porozumenie textu).

Samozrejme popritom sa majú rozširovať jazykové a literárne vedomosti žiakov.

Výber a voľba vyučovacej metódy závisí predovšetkým od učiteľa, ktorý musí zosúladiť ciele vyučovacej hodiny s obsahom preberaného učiva, pričom musí brať ohľad na vekové osobitosti žiakov. Voľba

najefektívnejšej metódy závisí aj od materiálneho vybavenia školy. Na začiatku XXI. storočia v infokomunikačnej spoločnosti video, CD a DVD prehrávač nahrádzajú už digitálne učebné pomôcky, počítače, interaktívne tabule a internet. To však neznamená, že klasické metódy vyučovania by sa mali dostať úplne do úzadia.

Popri rôznych metódach sa dodnes zameriavame hlavne na aktívne počúvanie s porozumením, napr. čítanie krátkych príbehov, rozprávok. Učiteľ vedie motivačný rozhovor alebo využíva demonštráciu, čím vzbudzuje záujem o nové učivo, aktivizuje poznatky žiakov, rozvíja ich slovnú zásobu, učí ich formulovať vlastné myšlienky, učí ich počúvať druhých, poznávať ich názory, ktoré si môžu navzájom vymieňať.

Pri overovaní pochopenia vypočutého textu využívame metódu tvorivej dramatizácie.

Situačná a inscenačná metóda nám tiež pomáha rozširovať slovnú zásobu detí. Vytváranie rozličných situácií, v rámci ktorých sa žiaci môžu prejavíť, primerane reagovať, hodnotiť svoje správanie, ako aj správanie svojich spolužiakov, vyjadriť svoje názory a postoje, smeruje aj k výchove k žiaducim hodnotám a správaniu.

Využívame aj informačnoreceptívnu metódu: výklad, prezentáciu hotových informácií a ich uvedoméle vnímanie, pochopenie a zapamätávanie. Prostredníctvom reproduktívnej metódy učiteľ organizuje činnosť žiakov tak, aby si osvojovali skúsenosti z aplikácie vedomostí, z ich praktického využitia.

Heuristickou metódou poskytujeme žiakom príležitosť aktívne subjektívne objavovať nové poznatky a metódy práce. Rozhovor, riešenie úloh, práca s informáciami – vyhľadávanie v slovníkoch, odbornej literatúre, prostredníctvom internetu, – analýza, syntéza, analógia, argumentácia, tiež motivujú žiakov k lepšiemu výkonu.

Fixačné metódy, ako opakovanie, upevňovanie učiva, i aplikačné metódy, zabezpečujúce bezprostredné využitie vedomostí, spôsobilostí a návykov v konkrétnej činnosti, sú neoddeliteľnou súčasťou vyučovacieho procesu.

Novšie inovatívne metódy, ako napr. brainstorming, powerpointové prezentácie, myšlienkové mapy, jazykové hry, interaktívny poznámkový systém na efektívne čítanie a myslenie a pod., stimulujú aktivitu žiakov, ich samostatné kritické a tvorivé myslenie.

Z hľadiska stupňa samostatnosti sa heterodidaktické metódy, založené na spolupráci učiteľa a študenta, striedajú s autodidaktickými metódami založenými na samostatnej práci študentov.

Úroveň vedomostí, zručností u žiakov zisťujeme diagnostickými metódami (ústne a písomné skúšanie, didaktické testy, výkonové skúšanie alebo záverečné testy).

Používanie slovenského jazyka na hodinách a v každodennej komunikácii je v slovenských školách bežné, ale žiaci majú možnosť používať slovenský jazyk aj v rámci mimoškolských aktivít.

K významným prvkom vo výchovno-vzdelávacom procese predmetu slovenský jazyk a literatúra patrí aj vlastná tvorba žiakov a účasť na literárnych súťažiach a súťažiach v prednese prózy a poézie. Projektové a zážitkové vyučovanie dáva žiakom príležitosť k vlastnej sebarealizácii, využitiu kreativity a motivuje žiakov k vyhľadávaniu informácií, k samostatnej alebo skupinovej práci. Užitočné skúsenosti v tejto oblasti im poskytuje účasť na Celokrajinskej stredoškolskej olympiáde zo slovenského jazyka a literatúry OKTV, na študentskej vedeckej súťaži pre mládež, vypísanej Výskumným ústavom Slovákov v Maďarsku. Podobné skúsenosti môžu získať stredoškoláci aj účasťou na medzinárodnej Putovnej súťaži zo slovenských dolnozemsých reálií. Škála vypísaných alebo vybraných tém je rôznorodá, v každom prípade posilňuje komunikatívne kompetencie súťažiacich, pričom sa rozvíjajú aj ich prezentačné zručnosti.

Verejnoprospešná nadácia pre Slovákov v Maďarsku pri Celoštátnej slovenskej samospráve v Maďarsku od roku 2006 pravidelne vypisuje súbeh pre žiakov vyšších tried základných škôl. Cieľom programu Nadácie pre nadaných je síce podporiť tých žiakov 7. a 8. tried, ktorí by chceli pokračovať v štúdiu na Slovenskom gymnázii v Békešskej Čabe

alebo v Budapešti, a pedagógov, ktorí sa popri svojich pracovných povinnostiach venujú týmto žiakom, nepriamo však aj tento program slúži na rozvoj základných kompetenčných oblastí, ako komunikácia a písomná gramotnosť.

Skvalitnenie písomného prejavu žiakov (ortografie) sa snažíme dosiahnuť pravidelnými pravopisnými cvičeniami a pravopisnými súťažami zo slovenského jazyka. Jazykové schopnosti rozvíjame aj v rámci popoludňajších záujmových krúžkov.

Je treba pripomenúť aj vydávanie školského časopisu Študentské pero. Účasťou na práci redakčnej rady sa ďalej rozvíjajú jazykové kompetencie študentov. Úroveň práce študentov sa už viackrát veľmi pozitívne posúdila na Celoslovenskej súťaži triednych a školských časopisov v kategórii „Zahraničie“.

Ludové noviny, týždenník Slovákov v Maďarsku, a časopis Slovenskej samosprávy v Budapešti Budapeštiansky Slovák tiež občas uverejňujú články našich študentov.

Snažíme sa aj o efektívne vytvorenie estetického a inšpiratívneho slovenského jazykového prostredia: knihy, tlač, nástenky, kreslenie a podpisovanie výkresov deťmi, čím vo veľkej miere podnecujeme a rozvíjame záujem a činnostnú aktivitu detí a súčasne aj podnecujeme a zvyšujeme ich ústnu i písomnú komunikáciu.

Pre žiakov často organizujeme mimoriadne hodiny slovenskej literatúry, rôzne prednášky, besedy, výstavy, divadelné predstavenia v slovenskom jazyku, školské výlety do Slováckmi obývaných oblastí Maďarska a rôzne programy, ktoré obohacujú ich vedomosti, posilňujú ich slovenskú národnostnú identitu, pričom všestranne rozvíjajú ich osobnosť.

Programy Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku, Slovenskej samosprávy v Budapešti, Zväzu Slovákov v Maďarsku, Slovenského kultúrneho inštitútu, Cudzojazyčnej knižnice a mnohých obvodných slovenských samospráv Budapešti (napr. tábory, škola v prírode, literárne a kultúrne podujatia, filmový seminár, výstavy atď.) ponúkajú

okrem používania slovenského jazyka tiež vhodnú príležitosť uznávať tradície a hodnoty svojho národa, chápať jeho minulosť i súčasnosť v európskom i svetovom kontexte, Slovenská republika tiež ponúka možnosti deťom, ktoré sú ochotné zapojiť sa do aktivít priamo v materskej krajine.

ZÁVER

Vymedzenie kompetencií slúži učiteľom, aby vedeli, kam majú smerovať svoje pedagogické pôsobenie, na aké ciele a úlohy sa pri plnení obsahu orientovať, aký spôsob vzdelávania si vytýčiť, aký výber metód a edukačných stratégií zvoliť, aby každá pedagogická a edukačná aktivita a situácia bola pre všetky deti prínosom.

V budapeštianskej slovenskej škole sa snažíme dôsledne vychádzať z potrieb žiakov a motivovať ich do učenia pestrými formami výučby.

Domnievam sa, že výberom správnych metód výučby predmetu slovenský jazyk a literatúra sa nám podarí poskytnúť žiakom súbor vedomostí, zručností a kompetencií o gramatických javoch, literatúre a slohových postupoch, ktoré môžu byť využiteľné aj v ich ďalšom vzdelávaní, ako i v občianskom živote.

Týmto sa splní aj požiadavka skoncipovaná v rámcových učebných plánoch:

„Očakávaná jazyková kultúra absolventov národnostných stredných škôl obsahuje porozumenie a tvorenie ústnych a písomných prejavov, ich aplikovanie v kultivovanej podobe v rôznych životných situáciách.“⁶

6 A szlovák nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. 23/2013. (III. 29.) számú EMMI rendelet – a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet módosításáról. http://kerettanterv.ofi.hu/10_melleklet_nemzetisegi/szlovak/index_szlovak.html

Pojmové (myšlienkové) mapy

Učíme sa neustále. Od narodenia až po smrť. Klasické vyučovacie metódy nie vždy využívajú možný potenciál žiaka. Keďže alternatívnych metód vyučovania je mnoho, v tejto práci sme sa zamerali na priblíženie len jednej metódy, a to na využitie myšlienkových máp vo vyučovacom procese. Vybrali sme danú metódu, lebo je graficky orientovaná, využíva digitálne technológie, ktoré dnes vládnu svetom. Ďalším dôvodom nášho výberu bola pozitívna osobná skúsenosť s myšlienkovými mapami.

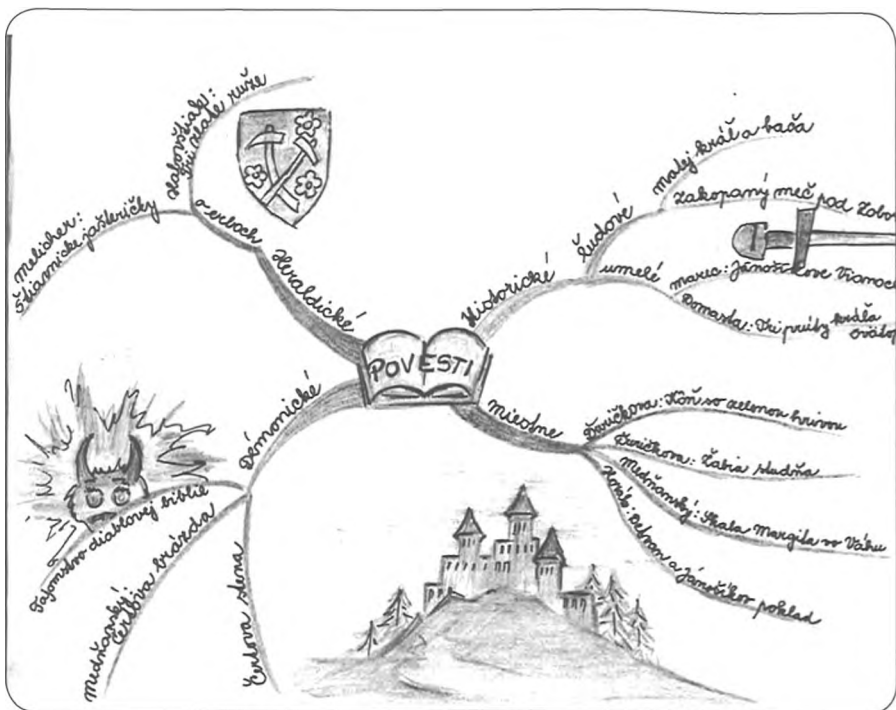
Hlavným cieľom práce je poukázať na to, že využitie myšlienkových máp vo vyučovacom procese je vhodné a prospešné.

Myšlienkové mapy sú svojou jednoduchosťou, prehľadnosťou a farebným vyhotovením vhodným prostriedkom výučby vo všetkých etapách vyučovacieho procesu.

Ako sa tvorí myšlienková mapa?

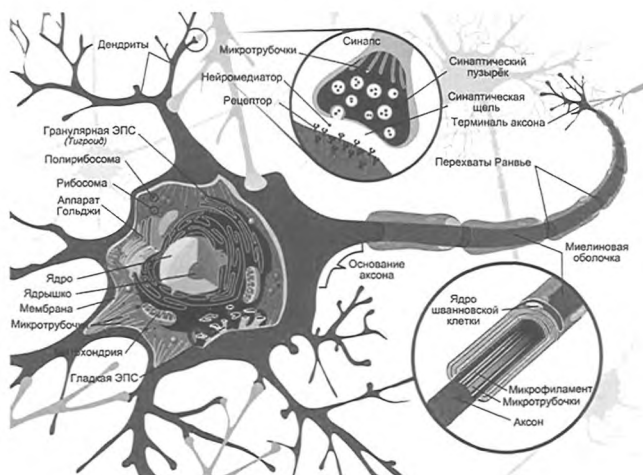
1. Treba začať písať do prostriedku čistého bieleho papiera, ktorý je orientovaný na šírku.
2. Ústredný pojem, tému celej mapy, vyjadríme obrázkom alebo slovom, ktoré je v strede.
3. Používajme rôzne farby. Farba je takisto ako obrázok silným podnetom pre náš mozog.
4. K centrálnemu obrázku pripojme hlavné vetvy. K nim vetvy druhej úrovne. Na ne pridružme vetvy tretej úrovne a tak ďalej.
5. Jednotlivé vetvy môžu mať podobu krivky, nie iba priamky.
6. Ku každej vetve pripojme len jedno kľúčové slovo. Tak urobíme našu mapu prehľadnejšou.
7. Vo veľkej miere treba používať obrázky, symboly, vyobrazenia, lebo majú veľkú protiváhu k písanému slovu.

Z vlastnej skúsenosti odporúčame tvorenie a používanie pojmových máp. V minulom školskom roku si ôsmaci za každou metodickou jednotkou robili pojmové mapy a výsledkom boli vynikajúce výsledky na záverečných skúškach. Ako príklad uvádzame niekoľko žiackych myšlienkových máp:

Cieľom našej práce bolo vytvorenie návrhu myšlienkových máp a ich využitia vo vyučovacom procese na hodinách slovenčiny. Veríme, že naša príručka pomôže žiakom inak pochopiť učivo, ľahšie a hravo.

Mozog a neuróny

Реформы Марии Терезии

Mária Terézia sa zapríčila o ekonomické a školské reformy, podporovala obchod a rozvoj poľnohospodárstva a zreorganizovala armádu. Pokračujúci konflikt s Pruským kráľovstvom viedol až k sedemročnej vojne, ktorá prebiehala v rokoch 1756 až 1763 a skončila neúspechom habsburskej monarchie. Tento konflikt neskôr vyústil k vojne o bavorské dedičstvo. Podľa uzavretého mieru musela Mária Terézia odstúpiť Prusku hospodárskú, priemyselnú a obchodnú stánu. Očividne sa stala cisárovnou až po smrti Františka I. Lotrinského, habsburského cisára. V roku 1765 a titul zdieľala s jej synom. Terézia kriticizovala mnohých autorov, ale súhlasila s rozdelením monarchie na kružkovú postavu v rámci habsburskej monarchie. Táto reforma bola považovaná za jednu z najdôležitejších vtedajších krajín a si jej vplyv na ďalšiu budúcnosť jednej z najvýznamnejších monarchií v Európe. Z jej detí sa stal cisárom František II. a cisárovnou Mária II. Karolína.

Реформы Марии Терезии

Príklad: ako z textu urobiť pojmovú mapu

Vyučovanie slovenčiny v školách s vyučovacím jazykom rumunským v Rumunsku

Slováci sa sťahovali na Dolnú zem od konca 17. storočia až do 19. storočia. Je známe, že skupiny prisťahovalcov prichádzali do nového domova spolu s farárom a učiteľom. Za krátky čas si vybudovali sieť cirkevných škôl. Po prvej svetovej vojne a rozpade Rakúsko-uhorskej monarchie sa dolnozemskí Slováci ocitli v Maďarsku, Srbsku, Chorvátsku, Bosne a Hercegovine, Rumunsku a Bulharsku.

V Rumunsku má vyučovanie v slovenskom jazyku bohatú tradíciu. Rumunskí Slováci si vybudovali sieť škôl s vyučovacím jazykom slovenským na základnej a stredoškolskej úrovni. Všade tam, kde jestvujú podmienky a dostatočný počet detí, žiaci slovenskej národnosti môžu absolvovať základnú školu s vyučovacím jazykom slovenským, kde majú možnosť vzdelávať sa v materinskom jazyku. V ďalšom štúdiu v materinčine môžu žiaci slovenskej národnosti pokračovať na dvoch stredných školách s vyučovacím jazykom slovenským, v Bodnoši na Teoretickom lýceu Jozefa Kozáčka a v Nadlaku na Teoretickom lýceu Jozefa Gregora Tajovského. V slovenských školách sa všetky predmety vyučujú v slovenčine. Stredoškolské štúdium končí maturitou zo slovenského jazyka a literatúry. Na Univerzite v Bukurešti funguje Fakulta cudzích jazykov a literatúr, v rámci ktorej pôsobí Katedra slovanských jazykov. Na Oddelení slovenský jazyk a literatúra majú žiaci slovenskej národnosti možnosť pokračovať v štúdiu slovenského jazyka a literatúry aj na vysokoškolskej úrovni.

Keďže určitá časť žiakov slovenskej národnosti navštevuje školy s vyučovacím jazykom rumunským, vznikla myšlienka vyučovať slovenčinu (a iné materinské jazyky) ako voliteľný predmet aj v školách s vyučovacím jazykom rumunským. Vyhláška č. 3533/31.03.1999 upravuje štúdium materinského jazyka žiakmi, ktorí sú príslušníkmi národnostných menšín, ale navštevujú školy s vyučovacím jazykom rumunským.

V súlade s touto vyhláškou je možné vyučovať slovenčinu ako materinský jazyk v školách s vyučovacím jazykom rumunským. Skupiny žiakov sa vytvárajú na žiadosť rodičov. Štúdium slovenčiny začína od prvého ročníka základnej školy. Na prvom stupni slovenčinu vyučujú kvalifikovaní učitelia, ktorí ovládajú slovenčinu, prednosť má vždy učiteľ triedy. Ak neovláda slovenský jazyk alebo nechce učiť slovenčinu ako materinský jazyk, tieto hodiny sú pridelené inému učiteľovi. Na strednej škole vyučujú slovenčinu ako voliteľný predmet profesori slovenčiny alebo iné osoby, môžu byť aj nekvalifikované, ktoré preukážu dobrú znalosť slovenského jazyka a literatúry.

Ak si žiak zvolí štúdium materinského jazyka na začiatku vyučovacieho cyklu (v prvom, piatom, respektíve deviatom ročníku), musí v štúdiu pokračovať až do ukončenia cyklu. Ak predtým žiak neštudoval materinský jazyk v škole, ale chce sa pričleniť k už jestvujúcej skupine, musí preukázať, že ovláda materinský jazyk na úrovni skupiny, do ktorej sa chce zapísať.

Pre slovenčinu ako voliteľný predmet sú vyčlenené tri hodiny týždenne, ktoré škola povinne zaradí do rozvrhu triedy. Obsahová náplň hodín je stanovená osnovami schválenými ministerstvom školstva. Obyčajne sú to osnovy platné pre vyučovanie slovenského jazyka a literatúry pre určitý ročník, v ktorých sú vyznačené okruhy povinné pre žiakov študujúcich slovenčinu ako voliteľný predmet. Priemer získaný na konci semestra a na konci školského roka sa započítava do celkového priemeru žiaka za daný školský rok.

Učitelia používajú učebnice schválené ministerstvom pre vyučovanie slovenského jazyka v Rumunsku a ako didaktické pomôcky môžu používať aj učebnice zo Slovenska. Vyučujúci rozhodne o tom, ktoré lekcie z daných učebníc zodpovedajú úrovni triedy a ktoré využije počas vyučovania. Po ukončení ôsmeho ročníka žiaci, ktorí frekventovali slovenčinu ako voliteľný predmet, môžu ukončiť štúdium ústnou a písomnou skúškou zo slovenského jazyka a literatúry, na základe ktorej sa môžu zapísať do deviateho ročníka v slovenskej sekcii.

Absolventi lýcea v slovenskom jazyku majú možnosť získať certifikát zo slovenčiny. Aj žiaci, ktorí študovali v rumunskej sekcii, ale absolvovali štúdium slovenčiny ako voliteľného predmetu, majú právo získať certifikát zo slovenského jazyka. Skúška pozostáva z vypracovania práce s tematikou spojenou so slovenskou literatúrou a slovenskými reáliami a jej obhajoby pred viacčlennou komisiou. Certifikát má v aktívnom živote viaceré využitia. Aj takýmto spôsobom sa snažíme udržiavať slovenské povedomie u žiakov zo slovenských rodín.

Slováci v Rumunsku si aj vďaka vzdelávaniu v materinskom jazyku udržali vyše dvesto rokov svoju národnú identitu. Klesajúci počet žiakov, spôsobený nízkou natalitou a migráciou mladých ľudí do miest a do zahraničia, ohrozuje životnosť škôl s vyučovacím jazykom slovenským a vedie k strate etnického povedomia.

Dve inovácie v službách rozvoja pedagogickej kultúry učiteľského zboru

Naša inštitúcia – Slovenské gymnázium, základná škola, materská škola a kolégium v Békešskej Čabe – prijala na začiatku roku 2014 výzvu Pedagogického centra Segedínskej univerzity, aby sa v rámci partnerského konzorcia zapojila do realizácie jedného rozsiahleho projektu Európskej únie. Projekt (ktorý v maďarskom jazyku dostal priliehavý názov „Výrečný mentor“) sa podujal zrealizovať ambiciózne úlohy, cieľom ktorých bola obnova metodickéj a obsahovej stránky vyučovania v dolnozemskom regióne.

Projekt vychádza z faktu, že našu dobu charakterizuje skutočnosť – a v budúcnosti sa tak stane v ešte väčšej miere – že v dôsledku exponenciálnych zmien sa začína meniť aj úloha školy, veď napríklad už dnes musíme pripravovať študentov na riešenie takých problémov, o ktorých ešte ani len netušia. Táto skutočnosť podstatne ovplyvňuje naše myslenie v danej oblasti, hlavne v pohľade na úspešnosť vyučovacích metód a používaných techník. Tieto rýchle zmeny začínajú zásadne ovplyvňovať predovšetkým každodennú prácu pedagógov v oblasti ich ďalšieho vzdelávania. Napríklad: Keď som v roku 1985 začala svoju pedagogickú dráhu, ani sa mi nesnívalo, že moji študenti budú po uplynutí necelých 15 rokov medzi sebou komunikovať elektronicky a o pár rokov neskôr sa pred nimi prostredníctvom počítačov a internetu otvorí celý svet. Dnes hľadáme odpovede na otázku, ako môžeme tento rýchly vývoj postaviť do našich služieb, príp. ako môžeme v pedagogickom procese minimalizovať jeho vedľajšie škodlivé účinky.

Počas práce v rámci tohto európskeho projektu sme mali možnosť pomocou profesionálnej organizácie (Qualitas – poradenská služba, s.r.o.) vypracovať štrukturálnu diagnózu našej inštitúcie, ktorá sa neskôr stala základom pre zhotovenie plánu jej organizačnej zmeny, ktorého hlavným cieľom je jej premena na organizáciu schopnú ďalšieho sebarozvíjania.

S činnosťou takýchto organizácií je úzko spojený pojem - vzdelávanie, štúdium. Priebežné vzdelávanie sa jednotlivých členov takýchto organizácií je síce pre ich fungovanie nevyhnutným predpokladom, no samo o sebe nie je dostačujúce. Druhým pojmom, ktorý je spojený s takýmto typom organizácie, je riadené vzdelávanie. Rozumieme pod ním takú aktivitu, keď organizácia v spojitosti so svojou činnosťou priebežne zhromažďuje reflexie a skúsenosti. Individuálne a riadené štúdium tvoria spoločný základ sebarozvíjajúcej sa organizácie.

Cieľom nie je kultúra sebarozvíjajúcej sa organizácie, ale stav, ktorý môžeme chápať aj ako určitý spôsob jej fungovania. V rámci projektu sme sa vzdelávali, zúčastňovali na prednáškach a v tvorivých dielňach sme opísali naše vlastné, dobre fungujúce praktické skúsenosti. Ako národnostná škola sme mali možnosť osvojiť si poznatky a skúsenosti z oblasti prevádzkových mechanizmov majoritných škôl, tieto ďalej rozvinúť a adaptovať v našich podmienkach. Ďalej by som vám chcela predstaviť dve inovácie, ktoré náš pedagogický zbor počas projektu vytvoril a dodnes ich aplikuje:

1. Systém interných hospitácií:

- Vytvorenie etického kódexu hospitácií s pomocou kolegov
- Zmapovanie metodickéj kultúry spolupracovníkov v záujme rozšírenia podielu interných vedomostí
- Vytvorenie podmienok pre vzájomné vzdelávanie
- Rozvoj metodickéj kultúry pedagogického zboru
- Rozširovanie znalostí a skúseností kolegov o spôsobe prevádzkovania našej spojenej viacúčelovej inštitúcie
- Posilňovanie dobrých vzájomných vzťahov medzi kolegami
- Odborné diskusie s cieľom výmeny skúseností
- Pomoc pri plánovaní
- Zhromažďovanie skúseností k spoločnému určeniu ďalšieho rozvoja inštitúcie

Etický kódex je výsledkom spoločnej práce pedagogického zboru. Zahrňuje spôsob realizácie vzájomných hospitácií a ich časový harmonogram (2 vyučovacie hodiny/pedagóg). Etický kódex je vecný, kultúrny opis praktického prevedenia hospitácií, postavený na vzájomnej úcte a dôvere medzi členmi pedagogického zboru, ktorého každý člen – vrátane vedenia školy – môže návštevu vykonať i byť navštívený. Z hospitácií sa vyhotovuje jednotný záznam, ktorý podpíšu obidve strany: hospitujúci i hospitovaný učiteľ. Záznamy z hospitácií sa odovzdávajú riaditeľovi školy, ktorý ich na polročnej, príp. koncoročnej, porade vyhodnotí z nasledujúcich hľadísk:

z hľadiska pozitívneho posilnenia;

- použitia štatistických analýz v záujme objektivity;
- podania informácií o spôsoboch a priebehu hospitácií;
- zhrnutia skúseností;
- zmapovania metodickej kultúry.

Pedagogický zbor po počiatočných pochybnostiach rýchlo odhalil možnosti, ktoré systém v sebe ukrýva, a pedagógovia MŠ, ZŠ, gymnázia a kolégia sa začali prostredníctvom svojej práce oveľa lepšie spoznávať a získali tak veľa nových vedomostí a skúseností. Hodnotenie na konci školského roka bolo zrkadlom metodickej kultúry našich pedagogických pracovníkov, používaných pracovných metód, ich vzťahu k žiakom, k vyučovaciemu procesu, k návrhom na ďalšiu prácu pedagógov, ktoré môžu vyznačiť cestu k ďalšiemu zlepšovaniu, k ďalšiemu rozvoju.

Na porade koncom školského roka sme tento vnútorný systém hospitácií vyhodnotili/zhrnuli takto:

- systém interných hospitácií vo zvýšenej miere napomáha realizovať výmenu skúseností medzi členmi pedagogického zboru, podporuje ich vzájomnú odbornú a ľudskú komunikáciu;
- vedie k odbornému rastu pedagógov, každý má možnosť osvojiť si niečo nové;

- prispieva k reálnemu sebahodnoteniu, kolegovia vidia svoje výkony jasnejšie, zreteľnejšie;
- podnecuje a inšpiruje k lepším výkonom v každodennej práci;
- je demokratický, každý môže navštíviť každého a vyjadriť svoj názor;
- kolegovia sa môžu oboznámiť s rôznorodou činnosťou, ktorá sa realizuje v našej inštitúcii;
- pomocou rôznych štatistických metód a analýz dokážeme vzájomne porovnávať viac školských rokov.
- Pedagogický zbor odporučil vytvorený interný systém vzájomných hospitácií zachovať aj v budúcnosti.

2. Elektronická databáza poznatkov

Ďalšou výzvou našej doby je priebežné hľadanie riešení slúžiacich na spracovanie rýchleho toku informácií. Členovia pedagogického zboru sú na mnohých fórach, napr. prednáškach, ukážkových hodinách, vzdelávacích a kvalifikačných kurzoch a pod., zahrnutí množstvom informácií, ktoré sa často nedostanú do povedomia ostatných členov pedagogického zboru z časových alebo technických dôvodov, čiže nedochádza k ich internému odovzdávaniu. Z toho dôvodu sme pre členov pedagogického zboru v rámci školskej počítačovej siete vytvorili elektronickú databázu vedomostí a znalostí, ktorá je k dispozícii všetkým zamestnancom a pedagogickým pracovníkom, ktorí k nej majú povolený prístup. Používanie databázy sa riadi týmito pravidlami:

- Každý pedagóg je povinný umiestniť do nej dva dokumenty (jeden za polrok).
- O type umiestneného dokumentu rozhoduje každý pedagóg sám. Môže ísť o spojitosť s konkrétnym vyučovacím predmetom, môže to byť prednáška, informácie zo školenia, vlastné projekty, interaktívne učivo, rôzne úlohy, študijný materiál, ako napr. obrázky, grafy a pod.

- Pri umiestnenom dokumente je potrebné uviesť:
 - kto je jeho autorom,
 - v ktorom ročníku sa dá použiť,
 - pri ktorom učive, tematickom celku sa odporúča jeho použitie,
 - každý umiestnený dokument bude chránený pred modifikáciou, zásahom do textu.

Elektronická databáza poznatkov bude v našej inštitúcii slúžiť na jednej strane k ich internému odovzdávaniu a na strane druhej bude mať pre členov pedagogického zboru podnetnú a motivačnú funkciu. Celkovo môžeme konštatovať, že interná distribúcia poznatkov blahodarne ovplyvňuje vzájomné vzdelávanie, klímu na pracovisku a rozvíja pedagogickú kultúru konkrétneho učiteľského zboru. Nakoľko používame ad hoc riadené, nie náhodné metódy je tento proces pre účastníkov čitateľný, ľahko plánovateľný, každému poskytuje istotu a pozitívne vplýva na jeho kreativitu i osobnostný rozvoj.

Katarína Kollárová (Maďarsko)

Slovenská konverzácia pre 9. – 12. ročník stredných škôl (recenzia)

BENKOVÁ, Zuzana: *Slovenská konverzácia pre 9. – 12. ročník stredných škôl*. Budapešť: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet 2015. ISBN 978-963-19-7229-0

Táto učebnica poskytuje výborný učebný materiál k vyučovaniu, k rozvíjaniu komunikačnej kompetencie (čítanie s porozumením, počúvanie s porozumením, hovorenie a písanie). Cieľovou skupinou sú žiaci – stredoškóľáci slovenských gymnázií v Maďarsku. Predpokladom je každodenná slovná zásoba slovenského jazyka, ktorú žiaci získali v základnej škole alebo v rodinnom kruhu.

Učebnica poskytuje široký učebný materiál zameraný na prípravu na maturitné skúšky, ale aj na jazykové skúšky stredného a vyššieho stupňa. Obsah je spracovaný na základe učebných osnov, požiadaviek na maturitnú skúšku a Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky - CEF. Niektoré témy referenčného rámca, ako napr. Človek a spoločnosť, Slovensko, Multikultúrna spoločnosť, sú síce vynechané, ale nakoľko tieto témy tvoria súčasť povinného učiva iných predmetov, hlavne národopisu, učebnica si ich ani nevyžaduje.

Po osvojení si slovnej zásoby a zdokonaľovaní sa v už uvedených kompetenciách, pre ktoré je knižka vhodnou pomôckou, sú žiaci schopní zvládnuť komunikáciu a riešiť každodenné životné situácie v slovenskom jazykovom prostredí a na Slovensku. Tak majú žiaci možnosť pokračovať v štúdiu aj na slovenskej univerzite.

Obsah

Úvodnú časť každej lekcie tvorí motivačná hra, ktorá uvádza žiakov do tematiky danej lekcie. Učivo je rozdelené do 12 logicky za sebou nasledujúcich tematických celkov, ktoré spájajú ústredné postavy, členovia rodiny Slovákovcov. Slovákovci sú znázornení v každodenných životných situáciách, rozširujú si okruh známych a riešia rôzne problémy. Prostredníctvom milých príhod prenikajú žiaci do myslenia rôznych generácií, spoznávajú tradície, stereotypy, ktoré môžu konfrontovať a spájať s vlastnými skúsenosťami. Rozhovory sú autentické, „prihovárajú“ sa žiakom a žiaci si takto rozširujú slovnú zásobu aj v oblasti hovorovej reči a slangu, hlavne študentského.

Texty rôzneho rozsahu sú vhodné nielen na posilnenie čitateľskej gramotnosti a porozumenie čítaného textu, ale rozširujú aj horizont vedomostí v danom tematickom okruhu.

Tematické celky:

- Rodina a príbuzenské vzťahy
- Byt alebo dom
- Výzor a povaha človeka
- Ľudské telo, starostlivosť o zdravie
- Príroda a životné prostredie
- Voľný čas a hobby
- Šport a športové disciplíny
- Obchodné domy a nakupovanie
- Služby
- Doprava a cestovanie
- Móda a módne trendy
- Problémy mladých

Lexika a úlohy

Za dlhšími textami sa nachádza lexika, ktorá má charakter hesiel vo forme jednojazyčného slovníka. Učenie sa nových výrazov týmto spôsobom podporuje a posilňuje aj kompetenciu hovorenia.

Za každým textom a dialógom sa nachádzajú úlohy k textu. Tie sú rôzneho druhu, hlavne na používanie slov a fráz novej slovnej zásoby; doplnenie vynechaných slov, zvrátov z viet; odpovedanie na otázky; určenie pravdivosti výrokov, vyplnenie dotazníkov atď. Samostatné úlohy sa vynikajúco hodia na vytvorenie si vlastnej mienky a argumentáciu. Úlohy sú zostavené pre samostatné riešenie, prácu vo dvojiciach alebo pre prácu v skupinách. V „ťaháku“ je prehľadne spracovaný gramatický jav k téme danej lekcii. Je sprevádzaný príkladmi a zaujímavými úlohami. Takýmto spôsobom si žiaci môžu ľahšie osvojiť gramatický jav a nemajú pocit „drilu“.

Grafická úprava

Celá učebnica je spestrená zaujímavými obrázkami, fotkami a karikatúrami k danej tematike. Sú moderné a „prihovárajú sa“ mladej generácii. Oživujú ju a nutkajú k práci s ňou.

Autorka tejto učebnice vytvorila učebnú pomôcku, ktorá uľahčuje a podporuje prácu učiteľov, bazírujúc na vlastnej skúsenosti, pričom maximálne brala na vedomie záujmy mladej generácie. Dodatočnou pomôckou sú Pracovné listy, ktoré boli vydané na CD-ROM. Obsahujú zaujímavé články, ktoré sa tematicky viažu k učebnici Slovenská konverzácia pre 9. - 12. ročník stredných škôl. Texty posilňujú čitateľskú gramotnosť a poskytujú zážitok z čítania. Uzavreté, poloopené a otvorené úlohy k textom sú bežné aj v maturitných testoch. Poskytujú výbornú prípravu a pritom obohacujú žiakov o nové obsahové poznatky, žiaci majú možnosť tvoriť vlastnú mienku a vlastné ústne a písomné prejavy, pričom si rozširujú slovnú zásobu.

Vlastné skúsenosti

Žiaci pri listovaní v knižke boli milo prekvapení. Ich pozornosť v prvom rade upútali obrázky a karikatúry, ktoré im pripomínali figúrky z kresleného televízneho seriálu. Najväčšmi ich upúta rodina Slovákovcov a príhody Keca. Vďaka tejto rodine sa žiaci ocitnú v každodenných situáciách a pri konverzácii vieme otvoriť aj debatu na daný problém, prípadne navrhnúť jeho riešenie.

Začiatky neboli ľahké. Žiaci si museli najprv zvyknúť, veď budme úprimní, každý z nás pozná to typické mlčanie a jednoslovné odpovede.

Učenie sa nových slov, výrazov a slovných spojení takouto formou robilo žiakom spočiatku ťažkosti. Vysvetliť význam slova vo forme jednojazyčného slovníka je malé nóvum. Opačne – vysvetliť spojenie jedným slovom je ľahšie, akoby lúštenie tajničky (pričom sa žiaci takisto učia).

Aj gramatické poznatky (nie dlhé definície a pravidlá) vysvetľované formou „ľaháka“ a príkladov si žiaci vedia lepšie osvojiť a používať v každodennej komunikácii, aj keď to nie je vždy také jednoduché. Tí šikovnejší to zvládnu rýchlo, ostatní potrebujú viac času.

Čo sa týka úloh, v knižke nájdeme náročnejšie i ľahšie úlohy, tak sa zapájajú do práce aj tí žiaci, ktorí neradi účinkujú. Najviac ich baví spoločná práca, práca v skupinách a možnosť prejať vlastnú mienku, napr. o vreckovom. Pri takejto tematike žiaci zabudnú aj na jazykovú bariéru.

Lutujem, že ku knižke nie je vypracovaný materiál k interaktívnemu vyučovaciemu procesu. Ak je naplánované vytvorenie takéhoto učebného materiálu, už teraz sa naň teším.

Nová cvičebnica gramatiky

DUDOVÁ, Katarína: *Prehľad slovenskej morfosyntaxe s cvičeniami*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre 2015. ISBN 978-80-558-0775-1

Je večne zeleným javom, že vo vyučovaní slovenského jazyka v základných školách s vyučovacím jazykom maďarským na Slovensku a v školách v Maďarsku, kde sa vyučuje slovenčina, sa nie vždy uplatňujú najefektívnejšie vyučovacie metódy, formy a prostriedky, taktiky a stratégie, t. j. vyučovanie vyučovacou metódou cudzích jazykov.

Cieľom riešiteľského tímu projektu *Nitriansky model skvalitnenia vyučovania slovenského jazyka a literatúry na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín metódou vyučovania cudzích jazykov (s dôrazom na školy s vyučovacím jazykom maďarským)* bolo vypracovať najvhodnejšie a najproduktívnejšie prístupy, metódy a formy vyučovania metódou cudzích jazykov, v praktickej oblasti pripraviť ukážkové študijné materiály¹ uplatňované v príprave budúcich učiteľov slovenského jazyka a literatúry, budúcich učiteľov primárneho vzdelávania, ale aj v práci učiteľov v praxi, aby mohli pripraviť žiakov na kultivovanú, veku a intelektuálnym schopnostiam primeranú spisovnú komunikáciu. Prvoradou požiadavkou je vytvoriť také podmienky vo vyučovacom procese, aby žiaci chceli hovoriť (vytvoriť podnecujúce komunikatívne situácie), aby mali o čom hovoriť (primerané tematické okruhy, témy súvisiace so životom detí) a vedeli ako hovoriť (výber a používanie adekvátnych jazykových – verbálnych – a mimojazykových – neverbálnych – prostriedkov).

¹ Ide o tradíciu, resp. modernizované nahrádzanie vysokoškolských skrípt ŽILKA, Tibor: *Slovenský jazyk pre štúdium učiteľstva I. stupňa základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským*. Nitra: Vysoká škola pedagogická, Pedagogická fakulta, 1995. ISBN 80-8050-021-5

Podľa Mgr. Kataríny Dudovej, PhD., autorky *Prehľadu slovenskej morfosyntaxe s cvičeniami*, cieľom predkladaných vysokoškolských učebných materiálov je prispieť ku skvalitneniu výchovno-vzdelávacieho procesu a k prehĺbeniu jazykových kompetencií študentov učiteľstva 1. stupňa s vyučovacím jazykom maďarským, pričom dôraz sa kladie na tú oblasť jazykového systému slovenčiny, ktorá zahŕňa predovšetkým kategórie spoločné pre morfológiu a syntax.

Prvá kapitola *Morfosyntaktické vlastnosti slovenčiny vo vzťahu k maďarčine* uvedie študentov do teoretického pozadia typologických odlišností skúmaných jazykov. *Morfosyntax* je označenie hraničnej disciplíny, ktorá pri objasňovaní gramatických javov uplatňuje morfológické i syntaktické kritériá. Takmer každý morfológický tvar sa uplatňuje aj v syntaxi, a to v rozmanitých funkciách. Preto hranice medzi týmito dvoma jazykovými rovinami sa často v teórii, no najmä v komunikačnej praxi prestupujú.

Vo verejnom školstve sa vyučuje klasická morfológia, preto kapitoly s cvičeniami sú zoradené podľa slovnodruhového prístupu, uplatňuje sa funkčný princíp publikácie *Morfologické aspekty súčasnej slovenčiny*², v ktorej sú slovné druhy nahradené pojмами relátory, operátory. *Nový deklinačný systém slovenských substantív*³ je príliš rozmanitý pre verejné školstvo, preto sa autorka drží zaužívaných skloňovacích vzorov. Klasický náhľad je posilnený aj poradím slovných druhov – kapitol. Na prvom mieste sú podstatné mená, nasledujú menné slovné druhy, až potom slovesá, napriek tomu, že sloveso má centrálnu vetovnú úlohu. To všetko vyhovuje školským potrebám, lebo do školstva sa pomalšie dostáva zmena paradigmy slovenskej morfológie.

Každá kapitola sa začína ozaj stručnou teoretickou poučkou, akýmsi pripomenutím vedomostí. Tieto odseky na sivom pozadí sú v súlade

2 DOLNÍK, Juraj a kol.: *Morfologické aspekty súčasnej slovenčiny*. Bratislava: VEDA, 2010. ISBN 978 80 224 1159 2

3 SOKOLOVÁ, Miloslava: *Nový deklinačný systém slovenských substantív*. Prešov: FF PU, 2007. ISBN 8080685509

s vysokoškolskou učebnicou morfológie⁴ a sú obohatené kontrastívnym hľadiskom Alabánovej⁵. Silnou stránku predstavenej publikácie je stručnosť. Súčasná komentovo-esemesková generácia študentov nie je schopná – česť výnimkám – preštudovať akademickú morfológiu, zrýchlený svet potrebuje letný, ale efektívny prehľad vedomostí.

Najcennejšou časťou cvičebnice sú, samozrejme, cvičenia. Na trhu je dosť teoretických diel vysokej lingvistiky, aj súhrnov gramatiky pre školy, ale cvičebníc takéhoto charakteru je málo. Autorka zostavila, na základe vlastných skúseností zo seminárov, bohaté spektrum úloh. Plnia dvojité ciele: 1. Pomáhajú zlepšiť vlastné jazykové schopnosti budúcich učiteľov slovenčiny v školách s VJM – bez sebavedomého a istého ovládania morfosyntaxe sa totiž nedá hodnoverne vyučovať daný jazyk. 2. Poukazujú na praktickú stránku vedomostí, ktoré odzneli na prednáškach. Cvičenia sú aranžované na princípoch systémovej lingvistiky, nie tak, ako v učebniciach cudzieho jazyka. Vysokoškolský charakter zbierky posilňuje aj možnosť samostatného štúdia (na konci sú kľúče). Je ozaj potrebné, aby sa pri príprave učiteľov uplatňovalo čo najväčšie praktikum.

Vyskytujú sa všetky zvyčajné typy cvičení (doplnenia, transformácie atď.), preto nie je nudné cvičiť si gramatiku z tohto diela. V súlade s názvom ide o morfosyntax. Necvičia sa iba paradigmatické vzťahy medzi slovami (skloňovanie, časovanie). Správne používanie gramatických tvarov je síce nevyhnutné, no ešte dôležitejšia je schopnosť vytvárania syntagmatických vzťahov medzi slovami. Ide o vetotvorný akt, ktorý je základom vyjadrovania v ktoromkoľvek jazyku. Morfológia slúži syntaktickým cieľom a je prostriedkom vyjadrenia komplexnejších myšlienok. Preto sú morfologické javy zakomponované do viet. Využívanie vety ako základu pre zistenie morfologickej správnosti je

4 Napr. ORAVEC, Ján – BAJZÍKOVÁ, Eugénia – FURDÍK, Juraj: *Súčasný slovenský jazyk – Morfológia*. Bratislava: SPN, 1988. 232 s.

5 ALABANOVÁ, Mária: *Slovenský jazyk a literatúra v menšinových školách*. Nitra: UKF, 2008. ISBN 978 80 969945 7 1

jedným spôsobom sebakontroly. Je efektívnejšie vložiť dané slovo do vety ako opakovať naučenú skloňovaciu paradigmu.

Ďalšou cennou stránkou publikácie je, že ostáva skutočne iba pri jazykových javoch, nevmieša pod pojmy jazyk a gramatika pravopisnú normu. V školstve neustále akcentovanie písania *y/i* a veľkých písmen skresľuje predstavu o jazyku, o fungovaní gramatického systému. Pomer normatívnej a komunikačnej zložky učiva je dôležitý práve v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Žiaci s materinským jazykom slovenským potrebujú „iba“ systematizovanie vedomostí a zacvičenie kultivovaného prejavu, normy, ale žiakom, ktorým je slovenčina z lingvodidaktického hľadiska cudzím jazykom, nepomôže pravopis, ak si nevedia objednať jedlo u čašníka, keď odcestujú do Kežmarku.

Perspektívne je možné využiť cvičebnicu aj pri príprave učiteľov slovenčiny v Maďarsku, lebo v rôznych typoch slovenských škôl v Maďarsku majú tie isté gramatické ťažkosti ako v recipročnej situácii, keď jazyková typológia nepozná štátne hranice ani školské systémy.

Predstavenú publikáciu odporúčame využiť na seminároch študijných odborov slovistiky predovšetkým tam, kde ide o slovenčinu v kontrastívnej a kontaktovej situácii. Je vhodná na zadanie domácich úloh, ako aj na rýchle opakovanie najdôležitejších vedomostí tesne pred skúškou. Cvičebnica je – spolu s ostatnými publikáciami nitrianskeho projektu ASFEU – osožnou pomôckou v príprave učiteľov slovenčiny na pedagogických fakultách aj v Maďarsku.

Dr. Tünde Tušková, PhD. (Maďarsko)

Recenzent:

doc. Dr. Tünde Tušková, PhD.,

Szegedi Tudományegyetem, Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szeged

Názov recenzovaného diela:

Vybrané časti zo slovenského jazyka pre prekladateľov a tlmočníkov

Autori:

PaedDr. Eva Čulenová, PhD. – PhDr. Ladislav György, PhD.

Vydavateľ:

Vydavateľstvo UMB – Belianum , Filozofická fakulta

Vydanie:

2. doplnené a rozšírené vydanie

Miesto a rok vydania:

Banská Bystrica 2015

Vysokoškolské skriptá zo slovenského jazyka (nielen) pre prekladateľov a tlmočníkov

Vysokoškolské skriptá *Vybrané časti zo slovenského jazyka a literatúry pre prekladateľov a tlmočníkom* ako druhé vydanie nadväzujú na rovnomenný učebný materiál (2013), ktorý bol jedným z výstupov grantového projektu UGA (s názvom *Slovakistika pre prekladateľov a tlmočníkov*), realizovaným v rokoch 2010 – 2013 tvorivým tímom pracovníkov pôsobiacich v súčasnosti na Katedre translatológie FF UMB v Banskej Bystrici.

Praktické cvičenia zo slovenčiny ako štátneho jazyka, ako aj zvládnutie jednotlivých rovín systémovej lingvistiky je nevyhnutným predpokladom úspešného štúdia budúcich prekladateľov a tlmočníkov. Jazyková kompetencia študentov sa dotýka písomného i ústneho prejavu

v slovenskom jazyku. Z tohto aspektu tvoria predmety slovenského jazyka dôležitú súčasť výučby tlmočníctva a prekladateľstva (porov. Sprievodca štúdiom FHV UMB, 2012/13, s. 81).

Na predchádzajúce myšlienky potom nadväzujú aj úvahy o potrebe nielen samotného zabezpečenia slovakistických disciplín pre budúcich prekladateľov a tlmočníkov, ale taktiež ponúknuť im na štúdium (prípraviť im) adekvátny materiál zahrňajúci v sebe vyššie uvedené aspekty.

Autorský tandem Čulenová – György hlbkovo rozpracováva (nevynímajúc deskriptívno-teoretický a prakticko-didaktický charakter skript) problematiku vybraných častí zo súčasného spisovného slovenského jazyka, sprevádzanú a dopĺňanú množstvom príkladov excerptovaných z odbornej literatúry. Predkladané 2. vydanie je doplnené a aktualizované v častiach týkajúcich sa problematiky slovenskej ortografie a ortoepie; doplnené, aktualizované a rozšírené o kapitolu zaoberajúcu sa slovesnou tematikou v časti venujúcej sa slovenskej morfológii (Čulenová – György, 2015).

Vysokoškolské skriptá sú obsahovo štruktúrované do troch základných kapitol, v ktorých autori okrem syntetických záverov z teoretických analýz a názorných príkladov nepriamo upozorňujú aj na príčiny vzniku nedokonalých vedomostí zo spisovnej slovenčiny, na najčastejšie chyby v prekladoch ústnej i písomnej formy z cudzieho jazyka do slovenčiny (ortografické chyby, ortoepické nedostatky, problémy s deklináciou a konjugáciou a pod.). Prvá kapitola obsahuje aktualizované poznatky z ortografie slovenčiny. Okrem základov z ortografickej a ortoepickej teórie sa pozornosť venuje písaniu samohlások a spoluhlások, problematike interpunkcie. Záver tvoria základy teórie korektúr textov (vrátane defektných konštrukcií a prehľadu najčastejšie používaných korektorských značiek).

Druhá kapitola sa zaoberá otázkami zo slovenskej ortoepie. Popri fyziologickom modeli vzniku a produkcie reči sa v nej rieši výslovnosť samohláskových a spoluhláskových zvukov, resp. skupín, problematika vybraných typov neutralizácií, otázka suprasegmentálnych javov.

Vybrané časti z morfológie slovenského jazyka sprostredkujú skriptá v tretej kapitole. Úvodné pasáže sa sústreďujú na vymedzenie podstaty a predmetu morfológie, opisujú gramatický tvar a jeho analýzu, analyzujú morfematickú štruktúru s rozborom jednotlivých typov morfém a ponúkajú obraz o morfológickom type slovenčiny. Jadro tvorí charakteristika jednotlivých slovných druhov a ich morfológických kategórií (doplnené a rozšírené najmä o novú kapitolu venujúcu sa rozsiahlej slovesnej problematike, čím sa vykryla absencia z prvého vydania).

V kontexte didaktického spracovania si zachovali (v pozitívnom zmysle a vzhľadom na prvé vydanie) všetky zložky (kapitoly) teoreticko-praktický charakter.

Originálnosť prezentácie a primeraná náročnosť klasifikácie jazykového materiálu spĺňa tak po formálnej, ako aj obsahovej stránke požiadavky kladené na vysokoškolské skriptá. Prezentovaný text poslúži ako užitočná pomôcka predovšetkým študentom odboru prekladateľstvo a tlmočníctvo, resp. ako doplnkový materiál študentom slovakistiky pedagogických, filozofických a filologických fakúlt, učiteľom, lingvistom, translatológom.

